

ساخکرنا بیرهوهريا جهژنا نه ورۆزی ل کوردستانا عیراقی و هه لویستین حکومهتا عیراقی ژێ 1970-1921

شیرزاد زکریا محمد* و خلات موسی یوسف

فاکولتیا زانستین مروفايه تي، زانکویا زاخۆ، هه رێما کوردستان- عیراق.

وه گرتن: 2016/12 په سهندکرن: 2017/01 به لافکرن: 2018/09 <https://doi.org/10.26436/2018.6.3.677>

پوخته:

نه ورۆز ئیک ژ جهژنێن که فنارین مله تین ژ ره گه زێ ناری دهیتته هه ژمارتن، کو کورد ژێ ئیک ژ وان مله تانه ئە ف جهژنه وه که به شه ک ژ که لتوری وان و په هه نده کی میژوویی و نه ته وه یی و ئایینی و جوگرافی هه یه، ب سەدان سالان دنا ف کوردان دا زیندی مایه، و ب درێژاهیا میژوویی توشی ئە قرازی و نشیقین زۆر بوویه، و هه ولین زۆر هاتینه کرن بۆ هندێ ژ کوردان بهیتته دابراندن و شیواندن گرنکی پی نه هیتته دانێ ب به هانه یین جورا و جورین سیاسی و نه ته وه یی و ئایینی. کارقه دانا نه ورۆزی د وی چه ندی دایه کو دهستپیکا سالا نوی یا کوردانه، و ب دیتنا وان پۆژەکا نوی یه، وه رزه کی نوی یه، وه چه رخانه یه کا میژوویی به رپا کریه، پۆژا هه میژکرنا سه ره سستی و بوویه چه فه نگێ نازادیی دژی سه رده سستی و ژۆرداری. سه ره پایی کوسپ و به ره سستین زۆر یین حکومه تین عیراقی یین ئیک لدویف ئیک دویست دکرن بۆ هندې پڕگری ل ساخکرنا فی جهژنی بکه ن، کوردان ل کوردستانا عیراقی نه مازه د سالین سیهانان و پێهه ل گیانه کی دی دایه فی جهژنی چ ب نه ئینی یان ئاشکه را ساخ دکرن، دهرئه نجام ژێ باجه کا مهن ژ شله ژانا سیاسی دنا فه را هه ردوو لایندا و ئە شه که نچه و زیندانکرنا کوردان هاتیه کرن.

په یقین سه ره کی: جهژنا نه ورۆزی، حکومهتا عیراقی، کوردستان، شوره شا نه یلوی.

1. پێشه کی

پاگه هاندنا هه والان، ناگر ئیکه ژ چوار سه رچاو هین زینای و ده کو: ئا ف، ئه رد، هه وا و ناگر، و ل هه می نه ورۆزا ناگر دهیتته هه لکرن، کو به رده وامیا وی ناگری پیرۆزرنا سه رکه فتنی یه (6). کوردان ژێ ئە ف هه لکه فته ب جهژنه کا نه ته وه یی وه رگرتیه، و ئا هه نگان ب پیکا هه لکرنا ناگری لسه ر بان و بلنداهیان دکه ن، و سیمایین خوشی و شادیی دنا ف وان دا به رچا ف دبن، و مله ت قه ستا باغچه و گوړه پانین گشتی دکه ن و گوهداریا سترانان دکرن (7)، هه روه سا دچونه دهرقه یی باژاران و قه ستا گوندان دکرن، و ب جوانترین جل و به رگان ژن و پیاوان خۆ د خه ملانن، و لسه ر ئاوا زین موسی کا دا هۆل و زورنا و ده ف و شه مشالی گو فنه د گری دده ن، کو ب درێژاهیا پۆژگاری یادا فی پۆژی دکرن (8)، ئانکو نه بنتی ب جهژنه کا مهنه، به لکو پیناسه و نیشانا گه ئی کورده، هیمایی به رخۆدان و پا په رین و فه ژینی یه، سه رکه فتنه لسه ر سته م و ژۆرداری و ده سته لاتا بیانان (9).

هه ر مله ته کی جهژن و هه لکه فتنین خۆ هه نه، و زۆر جار هه ندە ک ژ مله تان د جهژنه کی دا یان زیده تر د هه فیشکن، کو ئە و ژێ په نگه فه دگه ریت بۆ هۆبی لاسایکن و تیکه لیبی، یان ژێ بۆ پالدهری ئایینی یان ژێ بنده ستیا سیاسی (10)، و وه کو زا رافه ک د که لتورین په گه ز

نه ورۆز جهژنه که ره و پيشالین زۆر که فنار دنا ف میژوو و توری ته فا گه لین ناری دا هه یه، لی ب درێژاهیا میژوویی ژ نه گه ری ژیکه بوون و دویرکه فتنی ژ هه قدوو، زیده کرن و په نگ و پوخساره کی تابهت بۆ هاتیه دان (1)، و په یفا نه ورۆز ژێ نافه کی لیکدایه، ژ پوی پیکه اتنا په یفی ژ دوو به شان وه ک (نه و) کو په یفه کا ساده یه ئاولناوه، و (پۆز) نافه راما نا پۆزی دگه هینت، ژ نه نجامی لیکدانا دهنکی (ژ) هاتیه گوهارتن بۆ (ز)، و ژ پویی واتایی فه واته پۆزا نوی (2)، نه پۆز (3)، کو د کرمانجیا ژیری دا دبیزنی (نه ورۆز)، و د کرمانجیا ژوری دا جاران دبیزنی (نه ورۆز) (4)، کو دکه فیته د پۆزا 21 ناداری دا، ئانکو ئیکه م پۆزا سالا نوی، دکه فیته پيشبه ری دوو دیارده یین لیک جودا مالئافی ل ساله کی و پيشه وازیکرن ل ساله کا نوی و چوون بۆ نا ف وه رزه کی دا نوی (5).

ناگری نه ورۆزی ژێ سه رچاو پونا هیی یه، و پیرۆزیا خۆ هه یه کو ئیک سه رچاو هین زینای یه، لی ب شیوه یه کی گشتی هه لکرنا ناگری نه ورۆزی دهرپینن ژ فان مه به سته ان دکه ت، ناگر زیده ری پونا هیی یه، و پونا هی ژێ نیشانا خوشی و گه شه یا زینای یه، بۆ گه هاندنا و

* فه کولهری به رپرس.

د زیندانان دا هاتینه ئازاردان⁽¹⁷⁾، ئانکو په هندی سیاسی- نه ته وهی یی جه ژنی بۆ کوردان کاریگه ریه کا خورتر هه بوو. هویی قه دهغه کرنا ئاههنگا جه ژنا نه ورۆزی ژلایی حکومه تا عیراقی قه ئه و بوو کو ددیت هه ستین کوردان یین نه ته وهی د شارینیت، ژبه ر کو جه ژنا وان یا نه ته وهی بوو، و ب گپرا نا فان جوهره ئاههنگان ب ئالافه ک د زانی بۆ ئیگرتنا وان هه ستان و ئازاردان وان دناقه ر کوردان دا ل کوردستانی، له وان پئگه ر دکر، تا وی پاده یی زانایین ئایینی د راسپاردن دژی گپرا نا ئاههنگان رابن، کو ب جه ژنه کا مه جوسی و سه ریچیا ئایین و دگه ل شه ریعه تی ئیسلامی ناگو نجیت، و یی ئاگر هه لکریا ب مه جوسی و ده رکه تی ژ ئایینی د زانین⁽¹⁸⁾.

نقیسه ر و هوزانغان و په وشه نبرین کورد پوله کی به چا ق بۆ هاندانا خه لکی بۆ یادکرنا جه ژنا نه ورۆزی هه بوو، هوزانغانی کورد پیره مپرد⁽¹⁹⁾ هنده ک ب ئیکه م که س دده نه ناسکرن کو جه ژنا نه ورۆزی زیندیگری⁽²⁰⁾، یان ژنی ژیان دوی دایه ناغه پوکا راسته قینه یا جه ژنا نه ورۆزی و ژقوناغا هه لکرنا ئاگری له سه ر چیا یان قه گوهاسته به بۆ جه ژنه کی په نگه دانا ناغه روکا ئه فسانه یا کاوه یی بوو⁽²¹⁾ یا کو دببژیت (ئه م رۆزی سالی تازه به نه ورۆزه هاته وه جه ژنیکی کونی کورده به خو شی و به هاته وه)⁽²²⁾، و ئه ق هوزانه بوویه سرۆده کا نه ته وهی یا سه رتانه سه ری⁽²³⁾، تا وی پاده یی هنده ک ب (مارسیلیزا) کوردان سالوخت دده ن⁽²⁴⁾.

سه ره رایه هندی پیره مپرد هه قپویشی هیرش وناقرانندی دبوو، لی به رده وام پئداگری له سه ره لویستی خۆ بۆ زیندیگرنا جه ژنا نه ورۆزی دکر، له وان ژنی به رسقا وان دایه ئه و ئاگر په ریس نینن، و په خنی ل وان دگریت و دنفیست: "... تووخوا ئیستا ده ورئکی وایه ئینسان ئاگر بپه رستی!! ئاگرئیک که من خۆم بیکه مه وه و بیکوژئینه وه و بمسووتئینی وچه په ریم لی بدا، چۆن ئه یپه رستم. ئه وانه که رن که نیسه تی ئاته ش په رستی به ئیمه ئه دهن..."⁽²⁵⁾. و ل جه ه کی دی جاره کا فی مژاری د ئازرینیت و دنفیست: "پیره مپرد خوا ئایینیکی پاک و گوزه رانیکی چاکی داوه تی، له ژیر قوبیه ی ئه م گه ردوونه دا هیوا ی به که س نییه و په روای له که س نییه، سیاست به سیاست ئه زانی، لا ناکاته وه، له که س کو ناکاته وه و پاره ییش کو ناکاته وه، کورده ناگوژی، تا ده چپته گوژی"⁽²⁶⁾، به لکو جارن ژنی پیره مپرد توشی گفاشتنان بوویه، هه ره کو ئه و بخۆ قه دگپرتیت و دببژیت: "هه ر له ئه ووه ل سالیوه ده ردیسه ری و ئه زیه تیکی زۆرم له گه ل کیشا و چه ند جار ئاگریان کوژاند مه وه و به ئاته ش په رستی ئیتتهامیان کردم، نه به زیم و هه مو سالیکی هه رچیم ده ست ئه که وت، ئه مکرده به سه یرائی نه ورۆز..."⁽²⁷⁾، و زانا ئه دییی کورد (جمیل بندی روژیانی) ژنی به ره قانیلی ل فی هزی دکه ت، و د گو تاره کی دا بناقی (نه ورۆز) گله یی ل وان که سان دکه ت ئه وین ئاگری نه ورۆزی ب ئاته ش په رستی نا ق دبه ن، کو ئه و د ئایینی ناگه ن⁽²⁸⁾.

ئاری دا هاتیه چه سپاندن، و مورکه یه کا جورا و جورا ئایینی، ئه فسانه و میژوویی، جوگرافی، کومه لایه تی، سیاسی و نه ته وهی یین هه ر ئیک ژ فان نه ته وان ب خۆ قه گرتی یه⁽¹¹⁾، له ورا ژنی نه ورۆزی ئیک ژ وان جه ژنا به زۆریه یا ملله تین ده قه رین پۆژه لاتا ناغه راست گپرا به⁽¹²⁾، ب تابه تی گه لین ئاری وه کو کورد، فارس، به لۆج، ئه فغان، تاجیک و ئازره بیجانی د گپرن. هه ره وسه نه ورۆز جه ژنا فه رمی یه نوکه ل وه لاتین عیراق، هندستان، پاکستان، ئیران، ئه فغانستان، تاجیکستان، تورکه نستان، کازاخستان، ئوزبه کستان و تاجیکستان، ئه گه ر چی هنده ک ژ فان وه لاتان نه ئارینه، لی پویدانا نه ورۆزی کارتیگرنا کا ئیکجار زۆر له سه ر فان گه لان هه یه⁽¹³⁾.

واته نه ورۆز ئاههنگا که هه قپشک و نیقنه ته وهی یه، ده برینه کا شارستانی یه مه زنتر ژ ژنیاتیین نه ته وهی و ئایینی و مه زه به یی و هۆرگه ری، لی کورد تاکانه دنا ق فان هه می ملله تاندا د قوناغا پزگاریا نیشتمانی دابوو و قه واره یه کا سه ره بخۆ نه بوو، و ئه قی چه ندی به هایه کی زنده تر ددا قی هه لکه فتی و قولاییا وی یا نه ته وهی و ساخه لا شوپه شگری و په هندی نیشتمانی یی گشتگیر، هه ره وسه به هایه کی خه باتگیری یی ب جوش و ئالافه ک بۆ سه لماندنا هه بوون و ناسناما خۆ د بوارین که سایه تیا نیشتمانی و په وشه نبیری و که لتوری و زمانی و هونه ری دا، و به شه کی دانه براوا خه با تا نیشتمانیه، و به نده کا سه ره کی یه د به پنامی ته فگه را پزگاریخوازا نه ته وهی و نافونیشانه کی به چا قی کاروانی میژوویی و ستونه کا سه ره کی ئیکگرتنا نه ته وهی یه⁽¹⁴⁾.

2. گپرا نا ئاههنگا جه ژنا نه ورۆزی له سه رده می شاهاتی 1921-1958 و هه لویستی حکومه تا عیراقی ژنی.

1.2. به رژه نگین گپرا نا نه ورۆزی ل کوردستانا عیراقی:

ب دو ماهی هاتا جهنگا جیهانیا ئیک ل سال 1918، کوردستان چوویه دنا ق قوناغه کا نوی دا، کارتیگرنا قی قوناغی بریتی بوو، کو پارچا باشۆری کوردستانی ب ده وله تا عیراقی قه لدویف بریارا کومه لا گه لان ل سال 1925 هاته گرئیدان⁽¹⁵⁾، لی دگه ل قی بریاره هه می حکومه تین عیراقی یین ئیک لدویف ئیک دسه رده می شاهاتی دا 1921-1958 پۆژا 21 ئاداری نه کربوو جه ژنه کا فه رمی و بیهنغه دان ل عیراقی و ده قه رین کوردان یین ب عیراقی قه هاتینه گرئیدان، به لکو به روفاژی نه ده یلا قی بیره وه ریی ساخ بکه ت، و گه له ک جارن ئه وین ئاههنگا جه ژنا نه ورۆزی د گپران دهاته گرتن و زیندان کرن و ئه شکه نه جان، ژبه ر قی چه ندی هاوه لاتین کورد ناچار دبوون ئاههنگا جه ژنا نه ورۆزی ب شپوه یه کی نه یینی ل باژار و گونعدین باشۆری کوردستانی د گپران⁽¹⁶⁾، و مه به ست ژ زیندیگرنا قی بیره وه ریی یادا قاره مانین ملله تی کورده کو ب درئزها می میژوویا کوردان د ریکا پزگاریگرنا ملله تی خۆدا هاتینه کوشتن و سیداره دان و

نموونه ل سالا 1941 پارتا هیوا ئاهه‌نگه‌گا مهن ل نیزیك کاریزا دناقه‌را شه‌قلاوه و کۆیه دا کره (36). هه‌روه‌سا پارتا هیوا ل ده‌ق‌را بامه‌رنی دویژ به‌رچاقین حکومه‌تا عیراقی ئاهه‌نگا جه‌ژنا نه‌ورۆزی ئه‌نجام دایه و سرۆدین کوردی و نیشتمانی هاتینه گۆتن (37).

قوتابیین کورد پۆله‌کی مهن د زیندیکرنا ئاهه‌نگا جه‌ژنا نه‌ورۆزی ب شیوه‌یه‌کی ئاشکه‌را و نه‌پنی هه‌بوو، ل 20 ئادارا 1941 ژماره‌یه‌کا قوتابیین قوتابخانه‌یا ئه‌ربیل یا سه‌ره‌تایی یا ئیک، کو ژماره‌یا وان ده‌هسته نیزیکی (20) قوتابیان سه‌یرانه‌ک ب شیوه‌یه‌کی نه‌پنی بۆ گوندی (قه‌ته‌وی) پیکه‌خت بوو، و ئاهه‌نگا جه‌ژنا نه‌ورۆزی ل کرن. هه‌روه‌سا ئه‌و قوتابیین کورد یین ل به‌غدا د خویندن بزاقه‌کا به‌رچاق بۆ زیندیکرنا جه‌ژنا نه‌ورۆزی ب شیوه‌یه‌کی نه‌پنی و نیمچه نه‌پنی هه‌بوو، کو ل سالا 1942 ئاهه‌نگه‌گ ل مالا (بایز عزیز ئاغا دزه‌بی) قوتابی کولیژا ماف هاته پیکه‌ختن و ژماره‌یه‌کا زۆر ژ قوتابی و په‌وشه‌نیران تیدا به‌شداریبوون (38). و ژیه‌ر نه‌بوونا قوتابخانه‌یین ناخنجی ل قه‌زاییین سه‌ر ب لیوا میسل قه‌ د سالیین چلاندنا ناچار دبوون قه‌ستا باژاری میسل دکرن بۆ هندی به‌رده‌وامیی ب خویندنا بدهن، و بۆ هندی ده‌ربیرینی ژ هه‌ستا خۆ یا نه‌ته‌وه‌یی بکه‌ن قه‌ستا ده‌رفه‌یی باژاری دکرن و ئاهه‌نگین نه‌ورۆزی ب ئازادی دکرن (39).

پۆژنامه‌یا (ژین) ب هه‌لکه‌فتا جه‌ژنا نه‌ورۆزی یا سالا 1943 په‌رۆزیه‌یی ل کوردان کره، و دیاردکه‌ت ئاگرێ جه‌ژنی لسه‌ر گری مامه یاره ل سلیمانی هه‌لکرینه، و سه‌یران ل گری یاره و کاریزا شه‌ریف دناق باژاری دا ئه‌نجام دایه، تیدا ستران و داوه‌ت هاتینه کرن و زۆر جورین خوارنی بۆ سه‌یرانی ئاماده‌کریبوون (40). و نه‌ورۆزا سالا 1944 موته‌سه‌رفی (پاریزگار) سلیمانی (مه‌عرف چیاوک) پازی ببوو جه‌ژنا نه‌ورۆزی به‌پته گێران، له‌وان ژ لسه‌ر گری مامه یاره ب داهۆل و ژۆپنایی خه‌لکی سلیمانی قه‌ستا گری کرن و ئاگر هه‌لکریبوون ده‌گه‌ل کرنا سه‌مایی، و ل پۆزا ئه‌پینی ژ قه‌ستا سه‌یرانا کرن (41).

هه‌ر ب فی هه‌لکه‌فتی پۆژنامه‌یا (بیکتی تی کوشین) یا ژماره (3) یا سالا 1944 ئورگانی کۆمه‌لا کومونستین عیراقی (یه‌کیتی تیکوشین) لقی کورد یا کو ل هه‌ولیرێ ده‌اته وه‌شاندن، جه‌ژنا نه‌ورۆزی ل گشت هاوه‌لاتیان په‌رۆزکریه، تیدا دیارکریه ده‌رگه‌هی زه‌ستانا پر ئازار بۆ هه‌ژاران هاتیه‌ گرتن و یی به‌هاری قه‌بوویه و خواسته‌یه وه‌لات ب تیشکا ئازادی پوناک بییت و سه‌نگه‌رین کولۆنیالیزمی ویران بین، و نه‌ورۆز ب جه‌ژنا ملله‌تی زانییه یا کو پینچه‌رین کورد ته‌ختین قرالین زۆردار پۆخاندی، و جه‌خت کره کوردایه‌تی و به‌ندایه‌تی ده‌گه‌لیک ناچه‌سپن (42).

ئاهه‌نگا نه‌ورۆزی نه‌ تنی ل کوردستانا عیراقی به‌لکو ل ده‌قه‌رین جودا یین دیرتین عیراقی ژ ده‌اته ساخکرن، ب شیوه‌یه‌کی تاییه‌ت ل پایته‌ختی ل به‌غدا. کو ل سالا 1944 کۆمه‌کا قوتابیین کورد ل به‌غدا ژ وانا یونس په‌ئوف (دلدار)، په‌شید باجه‌لان، صالح یوسفی،

نه‌ورۆز ل زۆر جهان ده‌اته گێران، فی چه‌ندی کاریگه‌ریا خۆ لسه‌ر په‌ره‌میدی کربوو، کو جاره‌کا دی ساخ بکه‌ت و دبیتیت: "له ئه‌سته‌موولیش که پایته‌ختی سه‌لاگینی عویمانی بوو، جه‌ژنی نه‌ورۆز هه‌بوو. له‌به‌ر ئه‌وه‌ من که هاته‌وه، ئه‌م جه‌ژنه که له‌ناو ئیمه‌دا کۆن بووبوو، تازهم کرده‌وه" (29).

سه‌ره‌پایی نه‌پازیبوونا حکومه‌تی جه‌ژنا نه‌ورۆزی به‌پته کرن، ل خه‌لکی کوردستان ب شیوه‌یین جیواز ئه‌وه‌ بیره‌وه‌ریه ساخ دکر، بۆ نموونه ب هه‌لکه‌فتا جه‌ژنا نه‌ورۆزی ل سالا 1936 بۆ ماوه‌یی دوو پۆزان ل دام و ده‌زگه‌هین باژاری سلیمانی ده‌وام هاته‌ راه‌ه‌ستاندن، و ل سه‌ر گری مامه یاره «نوکه‌گه‌ره‌که‌که و ده‌قه‌یه‌ پۆژه‌لاتا باژاری سلیمانی» ئاگرێ نه‌ورۆزی هاتبوو هه‌لگیرسان، و ب پۆزی ئاهه‌نگ ب داهۆل و ژۆپنا و ستران و دیلان و گوتنا هۆزانان لدۆر فی هه‌لکه‌فتی ژلایی خه‌لکی قه‌ گێران، و زۆر جورین خوارنی به‌ره‌ف کریبوون (30). ب هه‌مان شیوه‌ ل سالا 1937 نه‌ورۆز ل سلیمانی هاتبوو گێران، و زۆریه‌یا هه‌ره‌ زۆرا خه‌لکی قه‌ستا سه‌یرانا کربوو (31).

هه‌لویستی حکومه‌تا عیراقی به‌رامبه‌ر زیندیکرنا جه‌ژنا نه‌ورۆزی یا توند بوو به‌پته ساخکرن، په‌ره‌مید دیاردکه‌ت کو ل چاخێ نه‌ورۆز ده‌ات ئه‌وان ل سلیمانی قه‌ستا سه‌یرانا دکرن، و ل سالا 1938 هه‌ولدایه‌ فی هه‌لکه‌فتی زیندی بکه‌ن، ل حکومه‌تی ب پیکا ریفه‌به‌ری پولیسان قه‌ده‌غه‌کر (32)، ب به‌هانه‌یا هندی ره‌وشا ناخۆیی یا سه‌قامگیر نینه، له‌ورا ژ هنده‌ک قوتابیین کورد ناچار بوون ب شیوه‌یه‌کی نه‌پنی ئاهه‌نگا نه‌ورۆزی ل گری مامه یاره ل سلیمانی ئه‌نجام دان (33)، و په‌رمید و هه‌فالین وی پشتی قه‌ده‌غه‌کرنی ناچار بوون قه‌ستا هه‌ولیرێ کرن (34).

2.2. پۆلی کۆمه‌له و پارتین کوردی د گێرانا ئاهه‌نگین نه‌ورۆزی دا:

کۆر وکۆمه‌له و پارتین کوردان پۆل و به‌شداریه‌کا باش بۆ زیندیکرنا جه‌ژنا نه‌ورۆزی هه‌بوو ژ وانا پارتا هیوا (35) شیایه پۆله‌کی مهن ئه‌نجام بده‌ت، و وه‌کو ناڤگینه‌ک ده‌ربیرین پی ژ هه‌ستا خۆ یا نه‌ته‌وه‌یی دکرن، و ئاهه‌نگین مهن ل گوند و باژاری کوردان دگێران، کو مه‌زترین ئاهه‌نگ ب شیوه‌یه‌کی نه‌پنی ل که‌له‌ها هه‌ولیرێ ل سالا 1940 ل مالا سه‌لیم سه‌یدوک یا کو ده‌فته‌ دنا که‌له‌ی دا، و دویژ به‌رچاقین ده‌سته‌ه‌لاتا حۆکمران کرینه، کو ئاهه‌نگ لسه‌ر داخازیا نفیسه‌ر حسین حوزنی موکریانی بوو، و هنده‌ک ژ ئه‌ندامین پارتا هیوا تیدا به‌شداریبوون، وه‌کو عه‌ونی یوسف، پوسته‌م جه‌بار، نافع یونس و هنده‌کین دی، و د ئاهه‌نگی دا هه‌لبه‌ست و ستران هاتینه پیکه‌شکرن، و ب فی شیوه‌یی تا سالا 1940 یا به‌رده‌وام بوو، پاشی پولیسان سه‌لیم سه‌یدوک ب تاوانا زیندیکرنا جه‌ژنا نه‌ورۆزی ده‌سته‌سه‌رکریه، و پشتی فی پویدانی ئاهه‌نگا نه‌ورۆزی ل ده‌وره‌رین باژار و ناڤ باغ و بستانان دا دویژ به‌رچاقین پولیسان د گێران، بۆ

گپرا نا جه ژنا نه ورۆزی یا دهستویردابی نه بوو، کو ل نه ورۆزا سالا 1946 ژلایی موته سه پفی هه ولیرئی قه سه عید قه زاز ریک بۆ خه لکی هه ولیرئی هاتیه دان ب سه رپه پشتمیا عاسم حیدره (53) ئاههنگا نه ورۆزی بکه (54)، لئ ب شیوهیه کی ئاسان نه بوو، هه ره وه کو یی داویئ دیارکری، کو ل دهستپیکا هه یقا ئادارا 1946 کۆمهکا ئه ندامین پارتا پزگاری (55) داخازا موته سه پفی هه ولیرئی کرینه پیکئی بدهئی ئاههنگا نه ورۆزی ل ده رفه یی باژاری هه ولیرئی به پته کرن، لئ هنده که قنه په رستان ئه وین خۆ ب زانایین ئایینی د زانین، فه توا ده رکر کو نه ورۆز جه ژنه کا زه رده شتی یه و ده رچونه ژ ئایینی، و یی بچیه ئاههنگی ئه و گا وره. لئ پشتی هه ولئا وان بۆ ئازاندنا فاکته ری ئایینی سه رنه گرتی، هه ولا ئازاندنا فاکته ری نه ته وه یی دان و قه ستا هنده که رپه به رین دام و ده رگه ه ژ تورکمانان کرن، و بۆ وان دیارکرن ئه وین نه ورۆزی دکه ن مه به سته کورد دی هیرشی که نه سه ر مالین وان و دی تالان که ن، و هنده که ژ وانا قه ستا که رکۆکی کرن و داخاز ژ مسته فا راغبی فه رماندی تپیا سوپایی دوو ل که رکۆکی کر قه ستا هه ولیرئی بکه ت و نه هیلیت ئاههنگ ل هه ولیرئی به پته کرن، لئ شامل یه عقوبی هاریکاری موته سه پفی باوه ری پی نه بوو، و مسته فا راغبی قایل کر، و ل پۆژ دیتر شامل یه عقوبی داخاز ژ عاسم حیدره ری و فائق نادری کر، کو ریک هاتیه دانئ ئاههنگا نه ورۆزی بکه ن (56).

گپرا نا ئاههنگی پیوستی ب ناماده کاریین باش هه بوو، ژ که ل و په ل و ریکخستنا وی، موته سه پفی هه ولیرئی سه عید قه زاز (30) کیلویین شه کری بۆ ئاههنگا وان مه زاخه بوو، ژ بهر کو شه کر ب پلیت و ل گور یاساییه کا ریکخستی دهاته فروتن، و کورمئ (83) دینار ل ئاههنگی هاتبوونه خه رج کرن، هه ره سا ئامیرین مایکروفونی ژ به غدا و گه له که ژ خه لکی هه ولیرئی کورسی و قه نه فه ژ مالین خۆ بۆ ئاههنگی ئینات بوون (57). په نگه ئه ف چه نده ژئی زیده تر ده ستپیشخه رییه که سایه تی بوو ژ کورده کی ب پومه ت کو موته سه پفی هه ولیرئی ئاسانکری بۆ گپرا نا ئاههنگا نه ورۆزی کری.

ب هه ر حال، ئاههنگ ل گورپه پانا ل پشت ئافاهیی سینه ما (سه لاهه دین) یا نوکه، کو ل وی چاخی دا گورپه پانا ته پا پیئ و نیشاندانین وه رزشی بیئ قوتابیئ نافنجی بوو، تیدا سه عید قه زاز موته سه پفی هه ولیرئی و که سایه تی و ماقویل و جه ماوه ره کی زۆر به شدارببوون (58). لئ عاسم حیدره ری دیارکته که ئاههنگ ل 21 ئاداری ب ناماده بوونا خه لکه کی زۆر ژ باژاری و ده ور به ران و جیگری موته سه پفی و سه رۆکی شاره وانیی و هنده که ژ سه رکرده بیئ له شکه ری هاته کرن، و ئاههنگی ب سه رۆدا (ئه ی په قیب) نه ته وایه تی ده ستپیکر، و چه ندين برگه و خال ب خۆفه دگرتن، ژ وانا دیلان، په یقا لیژنا ئاههنگی، کو زۆر دا کوکی ل خه باتا کوردان و ماقین نیشتمانی ونه ته وایه تی و دیموکراسیه تی و گیانی قوربانی دانئ کر بوو، و گوتارا خۆ ب هۆزانه کا نازم حکمه ت دوایی پی ئینات بوو: "من

نوری سدیق شاهو عیس و فائق هوشیار ئاههنگه که ب هه لکه فتا جه ژنا نه ورۆزی ریکخست، و ب نیاز بوون هه می کور دین به غدا بۆ ئاههنگی به پته بانگکر، بۆ قئ مه به سته ئی داخازه کا فه رمی پیشکیشی حکومه تی کرن، لئ هاته په تکر، له وان ئی ناچار بوون ئاههنگ ل ئافاهیه کی ل ناوچا ئه عزمه می ل به غدا ل 22 ئادارا 1944 به پته کرن (43)، و ل گور به رنامه یه کی ریکخستی ئاههنگا وان ژ سه رۆدا نیشتمانی (ئه ی په قیب)، پیشکیشکرنا هه له به ستان، و سترانین کور دی هاتیه خه ملاندن (44).

زۆر جارن که ش و هه وا دبوو ئه گه ری هندئ سه یرانا نه ورۆزی دهاته پاش ئیکخستن، زیده باری دکر نه د پۆژا ئه یینی دا، هه ره وه کو نه ورۆزا سالا 1945 هاتیه گپرا ب هه لکرنا ئاگری لسه ری گری مامه یاره ل سلیمانی و دگه ل ده نگی دا هۆل و زۆر نایی سه ما دکر، لئ سه یران ئیکخستینه د پۆژ 31 ئاداری دا ژ به سه قایی بارانی و ئه ف پۆزه دکه فته د ئه یینی دا کو بیه نه دان بوو، دگه ل جورین به رفه هین خوارنی به ره فه کری بوون (45). په نگه خه لکی سلیمانی زیده تر پۆژا ئه یینی بۆ سه یرانی ده له بژارت، ژ بهر کو حکومه تی ریک نه ددا د پۆژین دیتر دا ده وام هه بوون، سه ره رای هندئ قه ده غکرنا سه یرانین ئه یینی ل ملله ته کی ب کاره کی سانا هه نه بوو.

یانه یا سه رکه وتنی کوردان (46) پۆلی خۆ د زیندیکرنا نه ورۆزی دا هه بوو، ئاههنگه گا مه زن ل 23 ئادارا 1945 ل باغچه یی هولا مه لیک فه یسه لئ دووی هولا الشعب پشتی شو په شا 14 ته ممۆزا 1958 دکه فته باب ئه لموعه زهم ل به غدا ریکخست بوو، و زۆر ژ که سایه تیئ عیراقی و کوردان به شداری ئاههنگی ببوون، ژ وانا حه مدی باچه چی (1944-1946) سه رۆکی وه زیران (47) دگه ل حه فته وه زیران ژ وانا ئه حمه د موختار بابان وه زیری داد (48)، و توفیق وه هبی وه زیری ئابوری و مه عرف چیاوک موته سه پفی سلیمانی، و به رنامه یی ئاههنگی ژ ستران و په یف و موسیک و دیلانا پیکهاتی بوو (49).

هه ره وه سا قوتابیان ب هه لکه فتا جه ژنا نه ورۆزا سالا 1945 ل هه ولیرئی، ب پاساوا ئه نجامدانان سه یرانه کی قه ستا ده رفه رین نیزیکی ئافاهیی سه عید قه زاز (50) موته سه پفی هه ولیرئی کرن، پشتی کو پۆژا خۆ ب ئاههنگ و سه ما و سترانان بوراندین، د ئیقارا هه مان پۆژ دا دبه ر مالا موته سه پفی دا ب ستران و دا هۆل و زۆر نایی د بورن، ل موته سه پف ب قئ چه ندئ خوشحال دبیت، و هنده که پاره داینه خودانین دا هۆل و زۆر نایی، و داخاکر دبه رده وام بن لسه ر ئاههنگا خۆ و هنده که دیلانین مللی بکه ن (51).

ل که رکۆکی ژئی قوتابی و گه نجان دگه ل ته خ و چینین دی بیئ جفاکی ل 21 ئادارا 1945 ئاههنگا نه ورۆزی گپرا، و پشتی ئاههنگ ب داوی هاتی، بانگ دکر ن بژیت گه نجین که رکۆک و نه ورۆزا وان (52).

(ویبه) کانونا دوئی 1948، کو جه‌ماوه‌ر یی ب جوش بوو بۆ به‌شداریی تیدا بکه‌ت، لی توشی گرفتاریان بوویه، سیاسه‌تمه‌دارئ کورد (محسن دزه‌یی) قئ چه‌ندی پون دکه‌ت، پشتی په‌فتاره‌کا نه‌شرین ژلائی هنده‌ک سیاسه‌مه‌داران و کومونستان فه‌دگه‌ل زانایی نایینی ژ وانا شینج محیه‌دین شینج صالح به‌رزه‌نجی، کو خودان پیگه‌هه‌کئ نایینی و کومه‌لایه‌تیی بوو، و سفکاتی ب پیگه‌هی وی هاتیه‌ کرن، وه‌کو به‌رسفکاره‌ک ل دژی گپرانا ئاهه‌نگا نه‌ورۆزی راوه‌ستا، و دیارکر ئه‌ویئ قئ ئاهه‌نگئ سازدکن ژ نایینی خو ده‌رکه‌فتینه، و جه‌ماوه‌ره‌کئ زور ژئ ژ پشته‌فانیا گپرانا ئاهه‌نگئ پاشقه‌ زفری، کو ئاهه‌نگا دوماهیکی یا فرمی بۆ ل هه‌ولیرئ هاتیه‌ کرن⁽⁶⁷⁾. په‌نگه‌ حکومه‌تی ژئ پۆل هه‌بیت دژی گپرانا ئاهه‌نگئ چونکه‌ بارئ نه‌ ئاسایی (احکام عرفیه) هاتبوونه‌ راگه‌هاندن دژی ته‌فگه‌را دیموکراسی، حکومه‌تی کومه‌ک ژ ئاهه‌نگه‌فانان ب تاوانا تیکدانا ئارامیئ په‌وانه‌یی دادگه‌هین عورفی کربوون⁽⁶⁸⁾، و پشتی ئاهه‌نگا سالا 1948 یا ئاشکه‌را ل هه‌ولیرئ هاتیه‌ کرن، قوناغه‌کا په‌شگیبری ل عیراقئ ده‌ستپیکر و هیدی ئاهه‌نگین نه‌ورۆزی ب نه‌ینی تا شوهره‌شا 14 ته‌ممۆزی 1958 ده‌اتنه‌ کرن⁽⁶⁹⁾.

هه‌ر لسه‌ر ئاهه‌نگین قوتابی پی پابووین، ب هه‌لکه‌فتا جه‌ژنا نه‌ورۆزا سالا 1948 قوتابیین کورد یین ل کولیز و په‌یمانگه‌هین بلند ل به‌غدا، سه‌ره‌رایئ شاندین هه‌ولیر و په‌واندۆز ژئ قه‌ست کربوونه‌ به‌غدا، و ئاهه‌نگه‌گ ل 19 ئادارا 1948 ل جه‌ی یانه‌یا جه‌واهری یا شه‌قا هاته‌ ئه‌نجام دان. د هه‌مان دهم دا ئیکه‌تیا قوتابیان ل سلیمانئ ب قئ هه‌لکه‌فتئ ل 25 ئادارا 1948 ئاهه‌نگه‌ک ل قوتابخانه‌یا (الغازی) ریکخست بوو، و ب به‌شداریا شاندین ئیکه‌تیا قوتابیین خانا ماموستایان یا گونده‌واری (دار المعلمین الریفیه) ل مه‌حاویه، و ئیکه‌تیا قوتابیین که‌رکۆک و هه‌ولیر و موسیل، دگه‌لدا ژئ جه‌ماوه‌ره‌کئ زور به‌شداریبوو⁽⁷⁰⁾.

هه‌روه‌سا ل سالا 1954 ئاهه‌نگا جه‌ژنا نه‌ورۆزی ل باژاری سلیمانئ ل بناری شاخی گوژده‌ ل جه‌ی دبئژئ (توی مه‌لیک) ﴿نوکه‌ گه‌ره‌که‌که‌ دکه‌قیته‌ به‌رامبه‌ر جاقئ لاند﴾ هاتیه‌ گپران، تیدا ب هزاران ژ خه‌لکی به‌شداریبوون، ب داهۆل و زۆرنائی شادی و سه‌ما دکرن⁽⁷¹⁾. و هه‌ر ل ده‌ستپیکا هه‌یفا ئادارا 1954 لسه‌ر داخازیا کومه‌کا قوتابیین کورد ل به‌غدا ب ناقئ جه‌لال تاله‌بانی و ئه‌نوه‌ر عه‌زیز و جه‌مال نه‌به‌ز و محسن ئه‌مین دزه‌یی پیشکیشی وه‌زاره‌تا ناخۆیی کرین، یا داویئ پازی بوویه‌ ئاهه‌نگا نه‌ورۆزی ل به‌غدا به‌یته‌ کرن، کو پارتی و حزب کومونستان عیراقئ پشته‌فانیا ریکارین ئاهه‌نگئ کرن. لی پشتی حزب کومونستان هنده‌ک درویشم به‌رزکرین، وه‌زاره‌تا ناخۆیی ژ مه‌ترسیا ئاهه‌نگ بیه‌ت فیه‌سته‌فاله‌کا سیاسی، ده‌ستویریا وان هه‌لوه‌شاند، و زۆربه‌یا قوتابیین کورد ناچاربوون به‌ره‌ف هه‌ولیرئ فه‌ چوون، بۆ هندئ ئاهه‌نگا نه‌ورۆزی ب شپوه‌یه‌کئ نه‌ینی بکه‌ن⁽⁷²⁾.

نه‌سووتیم، تو نه‌سووتئ ی، ئه‌و نه‌سووتئ، چۆن له‌ تاریکی یوه‌ نه‌روین بۆ پووناکی، پاشان هنده‌ک بره‌گیین دی وه‌کو ستران، هۆزان ل دۆر نه‌ورۆزی هاتنه‌ پیشکیشکرین⁽⁵⁹⁾.

ب هه‌مان شپوه‌ ل سالا 1946 ژئ ل سه‌ر گریئ مامه‌ یاره‌ ل سلیمانئ ئاگری نه‌ورۆزی هاتیه‌ هه‌لکرن، و ب داهۆل و زۆرنائی ل ده‌وره‌به‌رین ئاگری دیلانه‌کا کوردی کرینه‌. و زور جارن عه‌ره‌بان ژئ دگه‌ل کوردان به‌شدارئ د جه‌ژنا نه‌ورۆزی دکرن، هه‌روه‌کو د گوتاره‌کا رۆژنامه‌یا (ژین) دا هاتی، جه‌ژنا نه‌ورۆزی ب پۆزا براهه‌تیی دایه‌ زانین، و رۆژنامئ خو‌شحالیا خو به‌رامبه‌ر به‌شداریا عه‌ره‌بان د ئاهه‌نگئ دا کره‌⁽⁶⁰⁾. هه‌روه‌سا قوتابیین قوتابخانه‌یا کویه‌ ئاهه‌نگا جه‌ژنا نه‌ورۆزی ل ئیقارا 20 ئادارا 1946 ل هولا ناغنجیا کویه‌ سازکرین، تیدا هه‌لبه‌ست و ستران و سرۆدین نیه‌ستمانئ پیشکیشکرین⁽⁶¹⁾.

هه‌روه‌سا ل باژاری هه‌له‌بجه‌ بۆ ئیکه‌م جار ئاگری نه‌ورۆزی هه‌لکرینه‌، ل شه‌فا 21 ئادارا 1946 خه‌لکی وی ب گشتی ژ باژاری ده‌رکه‌فتینه‌ و قه‌ستا گریئ (کانئ عاشقان)، کو ل ویئ (40) بارین دارا و سیئ ته‌نه‌کین گازی لی په‌شاندینه‌ و ئاگری نه‌ورۆزی هه‌لکرینه‌ و نه‌ه‌ چرایین دی ل چوار لایین ئاگری هه‌لکربوون، سه‌ره‌پای باران بارینی، خه‌ک ب گپرانا ئاهه‌نگئ ب ستران و گوغه‌ندا تا دره‌نگئ شه‌قئ د به‌رده‌وام بوون، و ل پۆزا پاشتر جه‌ژن ل ئیک و دوو پیروژدکرن⁽⁶²⁾.

د ئاهه‌نگا جه‌ژنا نه‌ورۆزی یا سالا 1947 ل هه‌ولیرئ، کو جه‌مال عومه‌ر نه‌زمی ببوو موته‌سه‌رفئ، د ئاهه‌نگئ دا به‌شداریبوو، وخرقه‌بوونه‌کا مه‌زنا خه‌لکی بۆ ئاهه‌نگئ هاتبوون کرن، پارتی (پارتی دیموکراتی کوردستان) دگه‌ل حزب کومونستان عیراقئ ریکه‌فت بوون ئاهه‌نگئ ب هه‌فیشکی بکه‌ن، کو ئه‌و ئاهه‌نگ ب مه‌زنترین و به‌رفه‌ه‌ترین ئاهه‌نگ ده‌اته‌ هه‌ژمارتن، ژبه‌ر کو هه‌ردوو لایان هه‌ولدابوو مه‌زنترین ژماره‌یا لایه‌نگرین خو تیدا به‌شداریکه‌ت، دقئ ئاهه‌نگئ دا ستران هاتبوونه‌ پیشکیشکرین⁽⁶³⁾ یا کو ل گۆره‌پانا فروکخانه‌یا هه‌ولیرئ هاتیه‌ ریکخستن، لی هنده‌ک ژ زانایی نایینی فه‌توا حه‌رامکرنا جه‌ژنی راگه‌هاند، و ل چاخئ ئاهه‌نگ ب دوماهیک هاتی و ئاهه‌نگه‌فان بۆ نا ف باژاری زفرین، هنده‌ک ژ زانایی نایینی دژی وان پاوه‌ستان و پپیشانه‌کا نایینی ب راکرنا شیر و چویف و نامیرئ ده‌فی قه‌ستا پیشه‌هیکا وان کر بۆ هندئ ل وان بده‌ن، سه‌ره‌نجه‌نجام ئه‌و خرقه‌بوون بۆ خو‌نیشاندان درویشمین دژی کولونیا لیزم و پاشقه‌پویان بلندکرن⁽⁶⁴⁾. هه‌ر ب قئ هه‌لکه‌فتئ و د هه‌مان سال دا قوتابیین قوتابخانه‌یین سلیمانئ ئاهه‌نگه‌گ ب شپوه‌یه‌کئ نه‌ینی ل گریئ مامه‌ یاره‌ و ب پشته‌فانیا حزب کومونستان عیراقئ و لقا ژیا نه‌وه‌ی کورد (ژ.ک)⁽⁶⁵⁾ ریکخست بوو⁽⁶⁶⁾.

پویدانین سیاسی یین عیراقئ کاریگه‌ریا خو ب شپوه‌یه‌کئ راسته‌وخۆ و نه‌پاسته‌خۆ لسه‌ر کوردان و بیره‌وه‌ریین وان هه‌بوو، کو ئاهه‌نگا جه‌ژنا نه‌ورۆزا سالا 1948 ل هه‌ولیرئ یا هه‌فده‌م بوو دگه‌ل پویدانین

پشتی شوپەشا 14 تەممۆزی 1958 ب سەرکیشیا عەبدولکەریم قاسم (1958-1963) و ژناڤچوونا سیستەمی شاھاتی و ڕاگەھاندنا سیستەمی کۆماری، پەییەندیین پزێما نوی دگەل سەرکردایەتیا بزافا پزگاریخوازا کوردی بەرەف باشبوونی چوون⁽⁷⁶⁾. سەبارەت جەژنا نەتەواپەتیا نەورۆزی، سەرکردایەتیا پارتی ھەولدا مافین کوردان دناڤ دەستوری دا بەینە چەسپاندن و یاسایی کرن، ول 19 ئاب 1958 ئی کۆمەکا داخواریان ئاراستەیی جیگرئ سەرکۆکی وەزیران و وەزیرئ ناخۆ عەبدولسەلام محەمەد عارفی کرن، ئیک ژوانا دانپێدانەکا فەرمی ب نافئی (جەژنا نەورۆزی) بەینە کرن و بییتە بیئەفەدانەکا فەرمی د یاسایا بیئەفەدانئین فەرمی دا ئەو حکۆمەتا عیراقی کار ل سەر دەرئێخستنا وی دکرئ، ئی داخواریا وان ھاتە رەتکرن و عارفی دیارکەر کو (21) ئاداری دئ ب یاسا بییتە بیئەفەدانا فەرمی لژیر نافئی (جەژنا داروباری - عید الشجرە)⁽⁷⁷⁾.

و پاش ماوەیەکی کورت ول 28 ئاب 1958 جفاتا سەرورەیا عیراقی یاسایا ژمارە (21) یا سالا 1958 ب نافئی یاسایا بیئەفەدانئین فەرمی ڕاگەھاند، و پۆژا 21 ئاداری وەکو بیئەفەدانەکا فەرمی ڕاگەھاند، و نافئی وی کرپوو (جەژنا داروباری - عید الشجرە)⁽⁷⁸⁾، و ئەف چەندە ببوو جەھئ تیببیینی و نیگەرانی ھندەک ژ فەکۆلەر و سیاسەتمەدارین کورد⁽⁷⁹⁾، کو خۆیادیبیت حکۆمەتی نیازەکا فەشارتی ھەبوو دخواست نافئی وی ب شیبوینیت و ژ ناھەرکەکا نەتەوہی قالا بکەت" چونکە زێدەتر تاپیەتمەندبەکی ددا ژینگەھەکا سروشتی، ئی ئیکەم جار بوو پۆژا 21 ئاداری بییتە جەژنەکا فەرمی دمیژووئی دا ل عیراقی.

نەورۆز جەژنا سەربەستی و پزگاریا گەلی کوردە، یا سالا 1959 جودا بوویە ژ سالیین بەری وی ژبەر کو ئیکەم جەژن بوو دسەردەمی کۆماری دا ل ھەمی دەفەرین کوردستانا عیراقی ب ئاشکەرا و سەربەستی بەینە گێژان⁽⁸⁰⁾، لدۆر فی ئیککی میژوونفیس (کەمال مەزھەر ئەحمەد) ب فی ئاوابی باس ل نەورۆزا سالا 1959 کرپە و دبیزت: "...بەلام ئەمسال، سالی ئازادی ی گەلی کوردستانی عیراق، سالی پەیاپونەوہی کاوہ لە عیراقا (عبدالکریم قاسم)، بەرگیکی نوی و شیوہیەکی تازەہی وەرگرت بە تارای ئازادی یەوہ وەک بوکیکی رازاوہ خوی پیشان داین، ئاھەنگ وشایی و خوشی ھەموو قوژنیککی کوردستانی عیراقی گرتبوہوہ و ئاگری نەورۆز لە ھەمو لایەکەوہ کلپەہی ئەسەندو مژدەہی ئازادی ی کوردستانی عیراقی بلاو ئەکرەوہ..."⁽⁸¹⁾.

بیرەوہیا جەژنا نەورۆزی ب گەرم وگورپەکا مەزن ل بەغدا ل سالا 1959 ھاتیە ژلایی یانەیا سەرکەوتنی کوردان⁽⁸²⁾ و پارتی ھاتیە ساخکرن⁽⁸³⁾، کو ل پۆژا بەری جەژنی ھندەک ترومبیل ب وینەیین عەبدولکەریم قاسم و کاوہیی ئاسنگەر و درویشمین جودا جودا خەملاذبوون و ل شەقامین بەغدا دگەریان. ول پۆژا 21 ئاداری

ل ئیکەم جەژنا نەورۆزی ب شیوہیەکی فەرمی ل باژاری ھەلەبجە ل سالا 1954 ھاتیە گێژان، کو ل دەشتاھیین کانی قولکە ھاتیە کرن، و حکۆمەتی ئی ب پیکا پولیسان دەوربەزین ئاھەنگی گرت بوو بۆ ھندی نەبییتە ھویی پاپەرین و خۆنیشاندانی. ول سالا پاشتر ئی ئاھەنگا نەورۆزی ل باجی گشتی بی ھەلەبجە ھاتیە کرن⁽⁷³⁾.

جودا ژ دەفەرین دی بین کوردستانا عیراقی ل باژاری زاخۆ خەلکی وی ب پەنگەکی دی نەورۆز دکرن، کو ب ترومبیلین پەستا و جیبا ژ دەولەمەند و ھەژاران وەکو سەیران قەستا دارستانا مەزارگەھی ئیبراھیم خەلیل (سەنتەری ناحیا پزگاری یا نوکە) کو د گۆنتی (باپیری) و بندارین وی تژی خیزان دبوون، بۆ نموونە ل سالیین 1954-1956، کو ل شەفا نەورۆزی 20 ئاداری ئاگرین مەزن ل دارستانی ھەلدکرن و ل دۆرمانئین ئاگری کۆم دبوون و ب بەشداریا ئافەرەتان ئی فیکرا ستران د گۆتن و گوڤەند تا بەری سپیدی دکرن، و گەلەک جارن ئی کوردین ئیزدی و کرستیان ژ پیشابیری و دیرەبوونی و قەرەولا قەستا فی جەھی دکرن و بەشداری د ئاھەنگی دا دکرن، و ماوہیی حەفت شەف و پۆژان د فەدکیشا، و حکۆمەتی ئی دویفچوون ل سەر چالاکیین وان دکرن و دئێخستە ژیر چاقدیری، و جارنا ئی نەورۆز دبرنە پشت زیرین زاخۆ ل نیزیگ جەلالی گەلی زاخۆ د گۆنتە وی دەفەری (کارین)، کو ب داھۆل و زوپنا ب پیا دەردکەفتن سەیران دکرن، تا شەفی دیسان ب داھۆل و زوپنا و سەمایئ فەدگەریان⁽⁷⁴⁾.

یانەیا سەرکەوتنی کوردان د زۆرەیا ئاھەنگین جەژنا نەورۆزی دا ئاھەنگ و سەیرانئین تاپیەت بۆ قوتابیین کوردان پیکدخت، ب ھەلکەفتا جەژنا نەورۆزی ل 21 ئادارا 1958 سەیرانەک ب شیوہیەکی نھینی بۆ دەفەرا (الصدر یا نوکە) ﴿نافئی وی پشتی شوپەشا 14 تەممۆزی 1958 بوویە حی پورە﴾ ل بەغدا پیکدخت بوو، ژبەر کو ب ئاشکەرایا یا دەستویردایی نەبوو⁽⁷⁵⁾. واتە گێژانا ئاھەنگا نەورۆزی د سەردەمی شاھاتی دا کورد د ئازاد نەبوون فی ھەلکەفتی زیندی بکەن، و ب یاسایەکا تاپیەت نە ھاتبوو پیکدخت، لەوان ئی گێژان و زیندیکرنا وی زێدەتر دەستپیشخەریین پارت و پیکدختن و کەسایەتی بوون، حکۆمەتی ئەو مەترسیە ھەبوو ئەف یادە دبیتە ھویی گەشەکرنا ھزرا نەتەوہی، لەورا ئی ب پیکین جودا جودا ئاستەنگ دروست و پزگاری ئی دکر، کو جارن ب شیوہیین راستەوخۆ قەدەغەدکر، یان ئی ھەولدا ھۆکاری ئایینی ب پیکا کەسانین پاشفەرۆ فی بیرەوہیی ب شیبوینیت و ب جەژنەکا ئاگر پەریسان نیشانداندا.

3. گێژانا ئاھەنگا جەژنا نەورۆزی ل سەردەمی کۆماریدا

1958-1970

1.3. گێژانا ئاھەنگا جەژنا نەورۆزی ل سەردەمی حکۆمەتا عەبدولکەریم قاسم 14 تەممۆزا 1958-8 شوباتی 1963:

پۆژنامەیا خەبات بکەن⁽⁸⁹⁾، و شەمسەدین موفتی داخاز ژ مۆتەسەپفی لیوا ئەرەبیل کربوو، و عومەر مستەفا داخاز ژ مۆتەسەپفی لیوا کەزکوک کربوو، و هەردوو داخازنامەییی داویی ژى بۆ فەرماندیی لەشکەری یی گشتی هاتبوونە بلندکرن بۆ هندی دیتنا خۆ لەسەر گێرانا ئاھەنگی دیاریکەت⁽⁹⁰⁾.

پۆژنامەیا خەبات ئورگانى پارتى جەژنا نەورۆژى ب گرنگی فە وەرگرت بوو، و دسەرگوتارا وی یا پۆژا 13 ئادارا 1960 دا ب نافونیشانی (گەلی کورد ئامادەباشیان دکەت بۆ ئاھەنگا جەژنا نەتەوہی نەورۆژ لژیر درویشمی پاراستنا کۆمارا 14 تەمۆزی یا دیموکراسی و دەستکەفتین وی ب سەرکردایەتیا عەبدولکەریم قاسم)، تیدا جەخت دکەت گەلی کورد فی جەژنی بەردەوام دگێرتیت و ب جەژنا ئازادی و پزگارکرنا گەل ژ ستەم و ژۆرداریا حاکمراپین ژۆردار و زفراندنا مافین پینشکرى، بەلکو ب جەژنا براہیتیی دناقبەرا کوردان دا ژلایەکی فە، و براہیتیا دناقبەرا کوردان و مللەتین دەور و بەردا دایە نیاسین⁽⁹¹⁾.

ب هەلکەفتا جەژنا نەورۆژی لقی پارتی ل سلیمانیی هەر ل 18 ئادارا 1960 بەیاننامەیک وەشانیدی و تیدا جەژنا هاوہلاتیان پیرۆزکریه و دیارکریه نە تئی ئەف جەژنە هیمای پزگاربوون ژ سڤ و سەقما زفستانى و هاتنا وەرزی بوھاری یە بەلکو پۆژا شوپەشا کاوہیی قارەمانە کو شیبای حۆکمراپیا ئەژدەهاکی ژناقبەت وگەلی خۆ ژ ستەما وی پزگارکریه⁽⁹²⁾.

بۆ دیارکرنا نیازپاکیا خۆ بەرامبەر گەلی کورد، سەرۆکی حۆکمەتی عەبدولکەریم قاسم بۆ جارا دووی بەشداریی د ئاھەنگا نەورۆژی دا دکەت، یا کو ریککەفتی 21 ئادارا 1960 ل ھۆلا (الشعب) ژلایى پارتی فە هاتیە ریکخستن، و پۆژنامەیا (خەبات) عەبدولکەریم قاسم ب کاوہیی 14 تەمۆزی سالوخت دایە. فی ئاھەنگی دەنگفەدانەکا مەزن لەسەر ئاستی عێراقی ھەبوو، و ژ کەسایەتیین عێراقی وەکو مستەفا بارزانی سەرۆکی پارتی، خالد نەقشبەندی ئەندامی جفانا سەروریا عێراقی، محەمەد حەدید وەزیری دارایی، عەونی یوسف وەزیری ئەشغال و نیشتەجیکرنی، فوناد عارف وەزیری دەولەتی، و شانەکا ژ پارتا نیشتمانی یا دیموکراتی یا عێراقی ب ئەندامەتیا عەبدوللا عەباس و عەراک ئەلزکم، و ژ دەستەیی دبلوماسیین بیانی، بالیۆز و نوینەرین بالیۆزخانەیی چینا مللی، سودان، چیکوسلواکیا مللی، هنگاریا، ئەلبانیا، رومانیا، بلغاریا، پولۆنیا، دانیمارک، ئیکەتیا سووقیەتی، ھندستان، ئەندونیشیا، کۆمارا ئەلمانیا دیموکراتی، بەریتانیا، ئەلمانیا ئیکگرتی و ژۆر ژ کەسایەتیین بەرچاقین دەولەتی بەشداریبوون⁽⁹³⁾.

پشتی سەرۆکی پارتی مستەفا بارزانی ب پەیفەکا کورت یا ب خیرەھانتی و سوپاس گوزاریی ل ئامادەبوویان کری، نوری سدیق شاوہیس پینشکیشکاری ئاھەنگی پەیفە پارتی خواند، تیدا نەورۆژ ب جەژنەکا نەتەوہی ھەژمارتیە، و گرنکیا وی ب جەژنا براہیتیی و

کوردان ب جل و بەرگین نەتەوہیی قەستا یانەیا سەرکەوتن کرن و دیلان و سەما و ستاران لەبەر داھۆل و زورپایی کرن، و ب ترومبیلین خەملاندی و ستاران (نەورۆژ) و (ئەبی رەقیب) دگوتن، لی ژبەر بارانین زۆر د پۆژا نەورۆژی دا، ئاھەنگ ل ھۆلین کولێژا پەرورەدی و بازگانى و ئابوری ل 22 و 23 لدویف ئیک هاتنە کرن، و یا ژ ھەمیان مەزنتەر ئاھەنگا ل ھۆلا کولێژا زانست ل شەفا 23 ئادارا 1959 هاتیە ریکخستن، تیدا عەبدولکەریم قاسم و فازل مەھداوی سەرۆکی دادگەھا گەل و ژۆر ژ نوینەرین بالیۆزخانەیی جیھانی ئامادەبیوون، کو بەرنامەیک تیروتەسەل ژ برگەیی پەیف و ستاران و سڤ و دیلانین سورانی و بادینی هاتبوونە پینشکیشکران، و حەمزە عەبدوللا سکریتیری پارتی پەیفەکا لدۆر نەورۆژی خۆیند، کو ل عێراقی ھەرب شیوہیک نھینی دەھتە کرن، ھەرورەسا سەرۆکی حۆکمەتی ژى د پەیفە خۆدا خوشحالییا خۆ دیارکربوو⁽⁸⁴⁾.

پۆژنامەیا (ژین) جەژنا نەورۆژی ب گرنگی فە وەرگرت بوو، و دەنگ و باسین لدۆر فی بیرەوہریی تومارکرینە، تیدا دیارکەت ل نەورۆژا سالا 1959 شانەکا ژ گەنجین باژاری مویسل قەستا سلیمانیی کرینە و بەشداری د جەژنا نەورۆژی دا کرینە، و پینشکەنەکا ب فی ھەلکەفتی ریکخستن، کو ژ چەند سواری گەنجین کورد ب جل و بەرگین کوردی پینکھاتی بوون⁽⁸⁵⁾.

ھەرچەندە ساخکرنا جەژنا نەورۆژی لەسەر دەمی کۆماری رەنگفەدانەکا باشتر ب خۆفە دیت بوو، لی گێرانا ئاھەنگین نەورۆژی ل دەقەرین جودا جودا بیین عێراقی پیدفی بوو پەزنامەندیا حۆکمەتی ژ پایتەختی و یا فەرماندیی لەشکەری یی گشتی لەسەر هاتباہی دیارکران، کو ل بەغدا پارتی ب بەرنامە ھەولدابوو فی بیرەوہریی زیندی بکەت، و ل 5 ئادارا 1960 دەستەیا دامەزرینەرا پارتی داخاز ژ ئەحمەد سالح عەبدی فەرماندیی لەشکەری یی گشتی ریککە بدەنە وان جەژنا نەورۆژی ب فەرمی ل بەغدا ب گێرن، یی داویی ژى پەزنامەندیا خۆ دیارکربوو کو ل 21 ئادارا 1960 ئاھەنگ ل ھۆلا گەل (الشعب) یان ھەر جەھکی دی بکەن⁽⁸⁶⁾، و ھەر ل حەفتیا ئیککی یا ئادارا 1960 بەرپرسەکی ژ (امانە العاصمە) پاگەھاندبوو کو ئاھەنگا دارویری یا سالا 1960 دی لژیر چاقدریا سەرۆکی وەزیران عەبدولکەریم قاسم ھیتە گێران⁽⁸⁷⁾.

لەسەر ھەمان ھیل ئەندامین دەستەیا دامەزرینەرا پارتی داخاز ژ لایەنین پەیوہندیار کرینە پەزنامەندیا خۆ بۆ گێرانا ئاھەنگا نەورۆژی دەرپین، بۆ نمونە ئیسماعیل عارف ل 7 ئادارا 1960 داخاز ژ مۆتەسەپفی لیوا سلیمانیی کریه ریککە بدەنە وان ئاھەنگا نەورۆژی ئەنجام بدەن، مۆتەسەپفی پینشکی رازیبوونا فەرماندیی لەشکەری یی گشتی پەزنامەندی لەسەر گێرانا ئاھەنگی کریه⁽⁸⁸⁾، و سالح یوسفی ل 8 ئادارا 1960 داخازنامەیک پینشکیشکی مۆتەسەپفی لیوا میسل و فەرمانرەوایی وی (امرالموق) بۆ هندی ئاھەنگا نەورۆژی ل بارەگایی

ټه لموختار هر ټیمدرای وئ ټاهه‌نگا نه‌ورؤزی ب سرؤد و ستران و دیلانا هاتیه کرن. (99).

ل هه‌ولیرئ ژئ ټاهه‌نگه‌کا هه‌ش‌ه‌نگ ل دانئ سپیدئ ل 21 ټادارا 1960 ژلای پارتی هه ل گورپه‌پانئین (الاداره‌المحلیه) کو دکه‌فته سه‌رئ باژاری هاتیه پیکخستن، و ټیدا عه‌لا‌ئه‌دین مه‌حمود موت‌سه‌رفئ لیوا هه‌ولیر ټاماده‌بوویه و په‌یفه‌ک خویندیه و نه‌ورؤز ب جه‌ژنا ټازادی و پزگاری ژسته‌م و ژورداری و جه‌ژنا بوهارئ سالوخت دایه، لدویفرا شه‌مسه‌ین مفتی ﴿ټندامئ لیژنا چاق‌دیری و پشکنینئ یا پارتی﴾ ب نافی پارتی بخیر‌هاتنا ټاماده‌بوویان کریه، پاشی چه‌ندین بره‌گه‌یین هؤزان خویندئ و ستران و دیلانا هاتینه پشکیشکر (100).

ل باژاری پاره‌ندؤز ژئ ل دانئ سپیدئ ل 21 ټادارا 1960 و ب ټاماده‌بوونا هه‌ر ټیمدرای وئ عه‌قید به‌دره‌دین عه‌ل ل گورپه‌پانا ټاهه‌نگان ټاهه‌نگا نه‌ورؤزی هاتیه گپران و (کاوه‌ئ) ته‌مؤزی ب کاوه‌ئ نه‌ورؤزی) به‌راوه‌ردکریه، پاشی سرؤدا ټه‌ی ره‌قیب هاته گوتن، و جه‌لال سه‌عید خه‌یلانی په‌یفا پارتی پشکیشکر و پیرؤزبایه ل خه‌لکی کر، لدویفدا چه‌ندین ستران و هؤزان و دیلان و شه‌هیان هاتینه پشکیشکر و ل داویئ ژئ لسه‌ر ټه‌رکئ پارتی ټاماده‌بوویان خوارن (101). ژیده‌باری هندئ ل کویه ژئ ل نیټرؤیا 21 ټادارا 1960 ټاهه‌نگه‌ک ل گورپه‌پانا قوتابخانه‌یا زانست یا سه‌ره‌تایی ژلای پارتی هه هاتیه پیکخستن، کو ژبلی په‌یف و هؤزان خویندئ ټیپین هونه‌ری چه‌ندین ستران و شانوگه‌ری پشکیشکر، و دیلانئ لهر داھؤل و زوپنای هاتینه کرن (102). و ل ناحیا خوشناو و هیران ژئ دناف ټافاهیی ناحیئ دا لرؤژا 21 ټادارا 1960 ټاهه‌نگا نه‌ورؤزی ب خویندنا په‌یفا ناحیئ و لیژنا ناوچا پارتی و سرؤدین نیشمنانی و ستران و دیلانا هاته ټه‌نجام دان (103).

ټاهه‌نگا نه‌ورؤزی ب جوشه‌کا گه‌رم ل که‌رکؤکئ ل 21 ټادارا 1960 ژلای پارتی هه ل هؤلا کومپانیا په‌تروؤئ هاتیه سازکر، کو ب هزاران که‌سان ژ ته‌خ و چینیئ کومه‌لایه‌تی و ټول نه‌ته‌وه‌یین دیتر ژ تورکمان و کرسټیان و ټه‌رمه‌ن و عه‌ره‌بان به‌شداربوون، و عومه‌ر مسته‌فا ټه‌ندامئ ده‌سته‌یا دامه‌زیننه‌را پارتی په‌یفه‌ک ټیدا پشکیشکر، و ژبلی چه‌ندین بره‌گه‌یین یین ستران و دیلانا جوزیف ټه‌لسه‌باغ ټه‌ندامئ پارتی و ب جل و به‌رگین ده‌قرا بادینان په‌یفه‌ک ب نافی کرسټیانان و سه‌بید قادر (جمعه) په‌یفه‌ک ب نافی تورکمانا پشکیشکر (104).

ل باژارکئ توزخورماتو ژئ ل شه‌فا نه‌ورؤزی ټاگر هاتیه هه‌لکر، و ل پؤژا 21 ټادارئ 1960 پارتی ټاهه‌نگه‌ک پیکخستیه ټیدا چالاکئ ژ سرؤدین نیشتمانی و ستران و سه‌ما و دیلانا هاتینه پشکیشکر (105). هه‌روه‌سا ل باژارکئ کفری ژئ بیره‌وه‌ریا نه‌ورؤزی ژلای پارتی هه هاته‌ساخکر، و ل پؤژا 20 ټادارا 1960 ټاگرئ نه‌ورؤزی ل گوپیتکا چپایی بابه‌شاسور و هه‌فت مفاړه هاته هه‌لکر،

موکومکرنا په‌یوه‌ندیان و خورټکرنا ټیکه‌تیی دناقبه‌را کوردان و ملله‌تین پؤژه‌ه‌لات ب گشتی و عه‌ره‌بان ب تاییه‌تی دایه زانین. لدویفرا عه‌بدولکه‌ریم قاسم په‌یفه‌کا درئژ پشکیشکر و نافی نه‌ورؤزی ب ټیکجاری نه ټینایه و گوت: "... خوشک و برایان ټه‌فرؤکه هاتیه بؤ هندئ به‌شداریی د خویشین هه‌وه‌دا بکه‌م، ټه‌فرؤکه نه تنئ جه‌ژنه‌که به‌لکو دوو جه‌ژن کو کومبووینه و بووینه ټیک جه‌ژنا بوهارئ و جه‌ژنا براین مه کوردان...". وه‌کو دی ژیده‌تر جه‌خت لسه‌ر دؤخی عیراقئ ب شیوه‌یه‌کی گشتی و پاراستنا ټیکه‌تیا گه‌لین عیراقئ و ده‌سته‌فتین شوپه‌شئ کر. و ژ بره‌گه‌یین دی یین ټاهه‌نگئ سترانین کوردی و عه‌ره‌بی و دیلان و شانوگه‌ری هاتینه پشکیشکر (94).

نه‌ورؤزی په‌نگه‌دانا خو لسه‌ر راگه‌هاندنا نفیسکی ژئ هه‌بوو، کو ژ بازنه‌یه‌کی به‌رته‌نگ دا ده‌رکه‌فت بوو، ټه‌ف چه‌نده ژئ د پؤژنامه‌یا (ژین) دا خویدبیت، کو ب هه‌لکه‌فتا جه‌ژنا نه‌ورؤزی یا سالا 1960 ژماره‌یه‌کا تاییه‌ت ل 20 ټادارا 1960 وه‌شانديه، د لاپه‌رئ ټیکئ دا دیره‌ک ژ هؤزانا پیره‌میرد هاتیه خوارئ ب فی په‌نگی (ټه‌م پؤزی سالی تازه‌یه نه‌ورؤزه هاته‌وه ... جه‌ژنیکئ کونی کورده به‌خوشی و به‌هاته‌وه)، و چه‌ند بابه‌تین دی د هه‌مان لاپه‌رئ دا به‌لآقبووینه، وه‌کو (شاری سلیمانئ خوی ټه‌رازینیته‌وه بؤ جه‌ژنی نه‌ورؤز له هه‌مو لایه‌که‌وه ټاهه‌نگ و به‌زم)، ټیدا دیاردکه‌ت دووهم جه‌ژنا نه‌ورؤزی بوو لژیر سایه‌یا کومارا عیراقئ ده‌یتته‌کرن و هاوه‌لاتی جه‌ژنا نه‌ورؤزی ب سه‌ره‌ستی ټاهه‌نگا دکه‌ن، و دووهم جاربوو ب فی جورئ سه‌ره‌ستیئ باژاری سلیمانئ خو د خه‌ملینیت، و کولان و شه‌قامین وئ ب درویشمین دهره‌پینئ ژ هزرا نیشتمانپه‌وه‌ریی دکه‌ت به‌رامبه‌ر جه‌ژنا نه‌ورؤزی هاتبوونه خه‌ملاندن (95).

و ب هه‌لکه‌فتا جه‌ژنا نه‌ورؤزا سالا 1960 ل سلیمانئ، د ټیکه‌م پؤژا وئ دا ټاهه‌نگه‌ک ل کارپزا شه‌ریف نئزیک گری مامه یاره هاتیه سازکر، کو پیکخراوین دیموکراتی وه‌کو سه‌ندیکا مامؤستایان، ټیکه‌تیا لاوان، ټیکه‌تیا قوتابیان، کرټکاران، و ټافره‌تان، به‌شدار ببون، کو ټیدا چه‌ندین بره‌گه‌یین جورا و جور هاتینه پشکیشکر، ژ وانا ژئ په‌یفا پارتی، کو ټیدا پیرؤزبایه‌ئ ل هه‌می ته‌خ و چینیئ جفاکی کریه. ژ بره‌گه‌یین دی یین ټاهه‌نگئ دیلان‌کا بادینی، خویندنا هه‌لبه‌ستان ل دور نه‌ورؤزی، ستران هاتینه پشکیشکر، و ب دومایه‌ک هاتنا ټاهه‌نگئ، ټاهه‌نگه‌فانان ب سترانین نه‌ورؤزی و سرؤدا (ټه‌ی ره‌قیب) هه‌ستا ناف باژاری کرن (96)، و ل داویئ ژئ برؤسکه‌یه‌کا پیرؤزبایه‌ئ ب نافی لقی پارتی ل سلیمانئ و ټاهه‌نگه‌فانان بؤ عه‌بدولکه‌ریم قاسم هاته‌شاندن کو ټازادی بؤ خه‌لکی دایه (97)، وه‌ر د هه‌مان پؤژا نه‌ورؤزی دا و ل باژاری سلیمانئ ل گه‌ره‌کا توی مه‌لیک پارتی ټاهه‌نگه‌ک پیکخستیه و ټیدا چه‌ندین چالاکئ ژ ستران و دیلانا هاتینه کرن (98). ل باژاری پانیه ژئ ب ټاماده‌بوونا عه‌بدولهادی

ول پوژا پاشتر و ل دانئ سپیندئ ئاهه‌نگ ل گورپانا یاریا هاته کرن، کو هریمدار و دادوهرئ قه‌زایی به‌رهه‌ف بپوون، و چه‌ندین بره‌گه‌یین جورا و جور ژ سرودا (ئهی ره‌قیب) و ستران و گوتار هاتینه پیشکیشکر⁽¹⁰⁶⁾. ول بازاری خانه‌قین ژئ ئاهه‌نگا نه‌وروزئ هاته ساخکر، ل ئیقاریا 20 ئادارا 1960 و زور ژ ئه‌ندام و لایه‌نگرین پارتی قه‌ستا چپایی کلات کرن و (20) تاینین ترومیلا و ناگر هه‌لکر، و ل پوژا پاشتر ژئ دکان و فروشگه‌ه و شه‌قام و باره‌گاییین ریکخراوان ب لافیتان و وینه‌یین عه‌بدولکه‌ریم قاسم هاتینه خه‌ملاندن وه‌کو: جه‌ماوهرئ خانه‌قین به‌خته‌وره ب جه‌ژئا نه‌وروزئ جه‌ژئا نه‌ته‌وهیی یا گه‌لی کورد، و ل پوژا پاشتر ئاهه‌نگ هاته سازکر و چه‌ندین بره‌گه‌ وه‌کو گوتار و ستران و هوزان تیدا هاتنه پیشکیشکر⁽¹⁰⁷⁾.

ساخکرنا بیره‌وره‌یا نه‌وره‌وزئ ل ده‌وکئ ژئ یا گهرم بوو، کو ل 20 ئادارا 1960 ل چپاییین ده‌وکئ لایی باکور ولسه‌ر ئاقاهییین بلند ناگرئ نه‌وروزئ هاتیه هه‌لگهرساندن و تا ده‌هی شه‌فئ یا به‌رده‌وام بوو، و ل سپیده‌هیا پوژا پاشتر پوژا نه‌وروزئ جه‌ماوهرئ ب پینچاقانین ریکخستی ل شه‌قامین سه‌ره‌کی و ب به‌شداریا ریکخراو و ده‌سته‌یین قوتایی و ماموستا و کریکار و جوتیار و لیژنه‌یین هه‌فگرتنا به‌ره‌فانیا ئافره‌تین عیراقی و ئافره‌تین کوردستانی و قه‌ستا گورپانا دوانافنجیا ده‌وک کرن و ل ویرئ ئاهه‌نگئ ب سرودا نه‌وروز ده‌ستپیکر، پاشی په‌یقا پارتی هاته خویندن تیدا بخیرهاتنا خه‌لکی کره، پاشی سرودا (ئهی ره‌قیب) ژلایی تپیا خه‌بات فه هاتیه پیشکیشکر، و هه‌ر ئیک ژ ریکخراو و کومه‌له‌یان په‌تقین خو پیشکیشکر. ول شیخان ژئ ناگرئ نه‌وروزئ لسه‌ر چپایی شیخ شه‌مس هاته هه‌لکر و لپوژا نه‌وروزئ ژئ ئاهه‌نگه‌کا مه‌زن ب به‌شداریا خه‌لکی ده‌فه‌رین مزوریا و به‌حزانی و ئه‌لقوش و به‌عشیقا ب سترانین کوردی و ئاسوری و تورکمانی و شانوگه‌ری و سرودا (ئهی ره‌قیب) و داهول و زوپنایی و دیلانان هاتیه پیشکیشکر، و ل ناحیا ئه‌تروش ژئ و ب ئامادبوونا ریقه‌به‌ری ناحیی فه‌یسه‌ل جه‌عفر سولتان و ل ناحیا زاویته بیره‌وره‌یا نه‌وروزئ ب هه‌لکرنا ناگرئ ئاهه‌نگا نه‌وروزئ ب ریقه‌چووپه⁽¹⁰⁸⁾.

سه‌ره‌رایئ ئاسته‌نگین حکومه‌تئ ل سالین 1959 و 1960 به‌رامبه‌ر زیندیکرنا جه‌ژئا نه‌وروزئ ب پاشی په‌سنا وان هاتیه کرن، لدر فئ چه‌ندئ سیاستمه‌دار و ره‌وشه‌نیرئ کورد فه‌تتاح دبیزیت: "نه‌وروزئ سالی 1959 و 1960 گه‌یشته ئه‌وپه‌ری گه‌وره‌یی و جوانی و پاراوه‌یی"⁽¹⁰⁹⁾. لئ ئه‌و ئازادیا ریژه‌یی یا گتیرانا ئاهه‌نگین نه‌وروزئ ل سالین 1959-1960 هه‌یی گوهرپین ب سه‌ردا هاتبوو و لسال 1961 کوسب ژلایی حکومه‌تئ فه دهاتنه دروست کرن⁽¹¹⁰⁾، ژبه‌ر تیکچوونا په‌یوه‌ندیین پارتی و حکومه‌تا عیراقی⁽¹¹¹⁾. بؤ نمونه لیژئا ناوچا پارتی ل به‌غدا ل 22 شوباتا 1961 برؤسکه‌یه‌ک بؤ فه‌رماندئ له‌شکه‌ری بیئ گشتی ره‌وانه‌کره‌ بؤ

هندئ رازی بن ئاهه‌نگا نه‌وروزئ بکه‌ن، لئ به‌رسف نه‌دایه، له‌وال 15 ئادارا 1961 جاره‌کا دی هه‌مان لیژنی برؤسکه‌یه‌کا دی بؤ فه‌رماندئ له‌شکه‌ری بیئ گشتی بؤ هه‌مان مه‌به‌ست ره‌وانه‌کرینه⁽¹¹²⁾، تا کو ل 19 ئادارا 1961 تازه فه‌رماندئ له‌شکه‌ری بیئ گشتی رازیبوونا خو دیارکره⁽¹¹³⁾.

هه‌لوپستی حکومه‌تئ لدر ئاسته‌نگین د ریکا ئاهه‌نگین جه‌ژئا نه‌وروزئ ل ده‌فه‌رین جودا جودا بیین عیراقی دروست دکر کاره‌گره‌یا خو لسه‌ر پارتی کرپوو، له‌وان ژئ د سه‌رگوتارا رۆژنامه‌یا (خه‌بات) گله‌یی ل حکومه‌تی کره‌یه و خو‌یادکه‌ت: "بؤ هندئ جه‌ژئا نه‌وروزئ یا خه‌مگین نه‌بیت پیوسته ده‌ستویریین پیوست بیین ئاهه‌نگئ بدن کو ئاهه‌نگین شایسته ب فئ هه‌لکه‌فتئ به‌ینه کرن ژبه‌ر کو جه‌ژئا نیشتمانی یا نه‌ته‌وا دووئ یه د کومارا عیراقی دا..."⁽¹¹⁴⁾. هه‌روه‌سا د گوتاره‌کا دی د هه‌مان رۆژنامه‌دا ب نافئ (ل دور نه‌ دانا ده‌ستویری بؤ لقیین پارتا مه‌ ئاهه‌نگئ ب جه‌ژئا نه‌وروزئا نه‌ته‌وه‌یی بکه‌ن) هاتیه به‌لافکر، تیدا پوون دکه‌ت کو زۆبه‌یا لیژنین ئاماده‌کاری بیین جه‌ژئا نه‌وروزئ ل لق و ریکخراوین پارتی داخازنامه‌یین فه‌رمی ئاراسته‌یی جه‌ین فه‌رمی و په‌یوه‌ندیار کرینه بؤ هندئ ئاهه‌نگین جه‌ژئا نه‌وروزئ بکه‌ن، لئ حکومه‌تئ به‌رسفا وان نه‌دایه، و ل داووی ره‌خنئ ل سیاسه‌تا حکومه‌تا عیراقی دگریت کو مافی کوردانه ژ هوپین بیئ به‌هرکرنا وان ژ فان ئاهه‌نگین نه‌ته‌وه‌یی ب پرسن، کو ده‌ستورئ هه‌فیشکیا کورد و عه‌ره‌بان د وه‌لاتئ عیراقی دا په‌سه‌ند کره⁽¹¹⁵⁾.

سه‌ره‌رایئ کوسب و ئاسته‌نگان و نه‌سه‌قامگه‌ریا په‌یوه‌ندیین حکومه‌تئ و پارتی" یا داووی ئاهه‌نگا نه‌وروزئ ل به‌غدا ل ده‌مژمیر هه‌فتی ئیقاری ل 21 ئادارا 1961 ل هولا خولد (قاعه‌ الخلد) ریکخست⁽¹¹⁶⁾ و ب ئاماده‌بوونا چه‌ندین که‌سایه‌تین عیراقی وه‌کو فوئاد عارف وه‌زیرئ ده‌وله‌تئ و فازل مه‌هداوی سه‌رؤکی داگه‌ها گه‌ل و عه‌قید وه‌سفی تاهر و عه‌قید ماجد محمه‌د ئه‌مین و عه‌قید فه‌تتاح سه‌عید شالی و زۆبه‌یا ئه‌ندامین سلکی سیاسی و دپلوماسی ل به‌غدا، کو تیدا جه‌لال تاله‌بانی ئه‌ندامئ مه‌کته‌با سیاسی په‌یقا پارتی خویندیه، و جه‌ژئا نه‌وروزئ ب جه‌ژئا رزگاری و بوهارئ سالوخه‌ت دایه، و جه‌خت لسه‌ر بره‌یه‌تیا کورد و عه‌ره‌بان کر و زیده‌تر ئازادی و مافین دیموکراسی بیین ملله‌تی ب جه‌بین، و ره‌وشا نه‌ ئاسایی و ئه‌حکامین عورفی ب دوماهیک بن، و بؤ حؤکمئ دیموکراسی په‌ره‌لمانی به‌یته فه‌گوهاستن، و چه‌ندین بره‌گه‌یین دی دفئ ئاهه‌نگئ دا ژ شانوگه‌ریا کاوه‌یی ئاسنگه‌ر و سرود و ستران و دیلانین کوردی هاتینه پیشکیشکر⁽¹¹⁷⁾.

هه‌ر ب فئ هه‌لکه‌فتئ لئ ب نافئ جه‌ژئا بوهارئ (جه‌ژئا داروباری) عه‌بدولکه‌ریم قاسم ل 21 ئاداری 1961 گوتاره‌ک پیشکیشکر، و تاییه‌تمه‌ندیا جه‌ژئا نه‌ته‌وه‌یی و ئازادی بؤ گه‌لی کورد نه‌هیلایه و زیده‌تر ب جه‌ژنه‌ک بؤ گشت گه‌لین عیراقی زانیه، و دبیزیت: "...

په‌نگه‌دانا ئاهه‌نگا جه‌ژنا نه‌وورۆژی ل باژارین دی بین کوردستانا عیراقی ب خۆفه گرت بوو، هه‌روه‌کو ل هه‌له‌بجه و رانیه ئاگرۆ نه‌وورۆژی کرینه. ب هه‌مان شیوه ل که‌رکۆکی و رانیه و قه‌لادزی و ل ده‌قه‌رین دوکان و ده‌ربه‌ندیخان و زه‌لم و سه‌رچنار و سه‌ید سادق و قلیاسا سه‌یران ئاهه‌نگا جه‌ژنی هاتبوو کرن⁽¹²²⁾.

سه‌باره‌ت بیره‌وه‌ریا جه‌ژنا نه‌وورۆژی ل هه‌ولیرۆ یا سالا 1961، لقی پارتی ل هه‌ولیرۆ برۆسکه‌یه‌کا پیرۆزباهیی ئاراسته‌یی کومیتا ناڤین و مه‌کته‌با سیاسی و ده‌سته‌یا پۆژنامه‌یا خه‌بات و لقی پارتی ل به‌غدا کر و تیدا پیرۆزباهییا وان کره‌ و لسه‌ر خه‌باتی دی به‌رده‌وام بن تا ب ده‌سته‌ئینانا ئارمانجین دویرو و نێزیک⁽¹²³⁾. ئاهه‌نگا نه‌وورۆژی ل هه‌ولیرۆ ژلایی ریکخراوین دیموکراتیقه هاتبوو گێران و هه‌کو، ئیکه‌تیا قوتابیین کوردستانی، ئیکه‌تیا ئافره‌تین کوردستانی، ئیکه‌تیا جوتیارین هه‌ولیرۆ، ئیکه‌تیا کرێکاران، و ل دوماهیکی برۆسکه‌یه‌ک ب ناڤی قان ریکخراوان بۆ عه‌بدولکه‌ریم قاسم هنارتن، و سوپاسیا کاربه‌ده‌ستین هه‌ولیرۆ کره‌بوو کو ریک دابینی ئاهه‌نگا نه‌وورۆژی بگێرن، و لداوی داخاژ ژ حکومه‌تی کره‌بوو: پیشه‌سازی ل کوردستانی پێشبه‌کفیت، مافی زانیاری و پێقه‌برنی بده‌ته‌ گه‌ ل کورد ل عیراقی، و مافی گه‌ ل کورد د ده‌ستۆری هه‌میشه‌یی دا به‌یتته پاراستن⁽¹²⁴⁾.

گرنگیا جه‌ژنا نه‌وورۆژی کاریه‌گری یا خۆ لسه‌ر به‌ره‌مه‌ین په‌وشه‌نبری و نه‌ده‌بی کره‌بوو، (بانه‌ی سه‌رکه‌وتنی کوردان) ب هه‌له‌کته‌فتا جه‌ژنا نه‌وورۆژی یا سالا 1961 ژماره‌یه‌کا تابه‌ت ژ وه‌شانا خۆ یا ب ناڤی (هه‌یوا) ده‌رکریه، کو تیدا ته‌نها ژلی سه‌رگوتاره‌کی و ئامازی دده‌ته هندی نه‌وورۆژ بوکه‌کا جوانه، ل هه‌می سالان سه‌را کوردان دده‌ت، و یادگارین باب و پایران ده‌یتته بیره‌ وان و هه‌ستی نه‌ته‌وايه‌تی د نازینت، هۆزانی (12) هۆزانی کورد بین ل دۆر نه‌وورۆژی فه‌ماندین ئیناینه‌ خوار⁽¹²⁵⁾.

2.3. گێرانا ئاهه‌نگا جه‌ژنا نه‌وورۆژی پشتی هه‌لگیرسانا شوهرشا 11 نه‌یلۆی 1961:

بیره‌وه‌ریا جه‌ژنا نه‌وورۆژی ب ویستگه‌هه‌کی گرنگ ده‌یتته زانین پارت و کۆمه‌له‌یین کوردان تیدا هه‌لوسته‌ی خۆ ل دۆر کاودانین گشتی و مافین په‌وا بین کوردان ده‌ردبیرن. هه‌ر وه‌کو ل 21 ئادارا 1962 پارتی به‌یاننامه‌یه‌ک ل ژیر ناڤی (به‌یاننامه‌ی پارتی به‌ بۆنه‌ی جه‌ژنی نه‌وورۆزه‌وه‌ ئه‌ی نه‌ته‌وه‌ی کاوه‌ سه‌ری ئه‌م زوحاکه‌ش پان که‌نه‌وه)، تیدا هاتیه کو کورد نه‌ تنی وه‌ک نه‌ته‌وه‌یه‌ک ژ مافی چاره‌نقیس و سه‌ره‌خۆیی بی به‌هر کره‌یه، به‌لکو دۆژمن ناهیلن وه‌کو کۆمه‌له‌کان مروفتان ژ مافین سه‌روشتی و یاسایی سوڤه‌خش بین، و عه‌بدولکه‌ریم قاسم ب ئه‌ژده‌ک سالوخت دایه، و دیارده‌کته جوانترین ئاهه‌نگ شایسته‌یی نه‌وه‌وورۆژی بیت موکۆمکرنا خه‌باتی یه‌ ل دژی دۆژمنان و چاکترین جه‌ژن نه‌هیلانا ئه‌ژده‌هاکی نوی یه⁽¹²⁶⁾. هه‌ر ب هه‌مان هه‌له‌کته‌فت لقی سلیمانیی یی پارتی ل 21 ئادارا 1962 جه‌ژنا

پیرۆزباهیی ل هه‌می لاوین گه‌ل... ژ عه‌ره‌ب و کورد و تورکمان و که‌مینه‌یین برا ل وه‌لاتی مه‌... سه‌ره‌رازم هه‌یشتا هه‌یقه‌ک ب سه‌ر شوهرشا مه‌ یا پیرۆز ده‌ریان نه‌بووی تا کو ب شیوه‌یه‌کی فه‌رمی ئه‌ف جه‌ژنا پیرۆز مه‌ په‌سه‌ند کری، و ناڤی وی مه‌ کره‌یه جه‌ژنا بوهارۆ جه‌ژنا داروبارین پیرۆز، و د چالاکیه‌کا دی دا ب فی هه‌له‌کته‌فتی داره‌کی دچینت و شیره‌تا ل گه‌ ل عیراقی ده‌کته چافدیریا داروباری بکن و نه‌هه‌ینه برین⁽¹¹⁸⁾.

واته‌ نیازا عه‌بدولکه‌ریم قاسم نه‌وورۆژی ژ په‌هه‌نده‌کی نه‌ته‌وه‌یی رویت بکه‌ت، و په‌هه‌نده‌کی جوگرافی و سه‌روشتی بده‌ته جه‌ژنی و چ تابه‌ته‌مه‌ندیه‌کا جه‌ژنی ب کوردان فه‌ گری نه‌ده‌ت، نه‌مازه دارچاندن هه‌فدۆیه‌که‌ ده‌گه‌ ل گوتارا سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی یا کوردان هه‌بوو کو ب جه‌ژنا ئازادی و پرگاری یا نه‌ته‌وه‌یی نه‌وورۆز زانینه. ئانکو تیگه‌هی جه‌ژنا نه‌وورۆژی یا کوردان ده‌گه‌ یا حکومه‌تا عیراقی دوو ئاراسته‌یین هه‌فدۆ ب خۆفه دگرت، یا کوردان زیده‌تر ئاراسته‌یه‌کا نه‌ته‌وه‌یی- میژوی هه‌بوو، لی یا حکومه‌تی گریدایی سه‌روشتی بوو.

ناکوکی نادافه‌را پارتی و حکومه‌تا عیراقی دا دروست دبیت لسه‌ر دیارکرنا جه‌ی ئاهه‌نگا نه‌وورۆژی ل سلیمانیی“ چونکه حکومه‌تی زیده‌تر دخواست قه‌بار و ده‌نگه‌دانا ئاهه‌نگی کیم بکه‌ت، کو پیش جه‌ژنی ب چه‌نده‌کی لقی پارتی داخاژنامه‌یه‌کا فه‌رمی ئاراسته‌یی موته‌سه‌رفی لیوایی کره‌یه بۆ هندی رازیبوونا خۆ دیارکه‌ن ئاهه‌نگا نه‌وورۆژی ل 21 ئادارا 1961 ل (توی مه‌لیک) به‌یتته کرن⁽¹¹⁹⁾، لی دیاره حکومه‌تی جه‌ی ئاهه‌نگی په‌تکریه، له‌وا لقی پارتی ل سلیمانیی داخاژ کره‌یه د ئازادین بۆ گێرانا ئاهه‌نگا نه‌وورۆژی، و دیارده‌کته موته‌سه‌رفی لیوایی ل 14 ئادارا 1961 نفیساره‌ک بۆ لقی پارتی هنارتیه کو د رازینه ئاهه‌نگ ل یانه‌یه‌کی یان ژ ل باره‌گایی لقی پارتی به‌یتته کرن، و ب فی چه‌ندی دقایل نه‌بوون ژبه‌ر کو ئه‌و جه‌ین هاتینه دیارکرنا تیرا ئاهه‌نگه‌فانان نه‌دکر، له‌وان ژ خواسته‌ی ل یاریگه‌ها وه‌رژشی ناداف باژاری سلیمانیی دا به‌یتته کرن⁽¹²⁰⁾.

ب ساریبوونا په‌یوه‌ندیین پارتی و حکومه‌تی، کوردان هه‌ولدا گه‌رمایه‌تیه‌کا خورتر بده‌نه نه‌وورۆژی، کو خه‌لکی سلیمانیی ل 20 ئاداری 1961 ب جل و به‌رگین نه‌ته‌وه‌یی و ستران و دیلانین لبه‌ر داھۆل و زۆرنایی قه‌ستا گۆره‌پانا مه‌ولانا خالد کره‌بوون، و ل بانئ مالان و لسه‌ری چیاپی (گۆژده) تا چیاپی گه‌له‌زه‌رده‌ ژ ئاگر هه‌لکرینه و ل شه‌قاما سه‌رۆدا (ئه‌م پۆژی سالی تازه‌یه نه‌وورۆزه‌هاته‌وه) د گۆتن، و ل پۆژا جه‌ژنی ژ و خه‌لکی وی تاقم تاقم سلاقی ئیکو دوو دکرن ب (پۆژ باش جه‌ژنی نه‌وورۆزان پیرۆزبیت)، و دوازه‌ سواریین هه‌سپین مه‌ریوان وه‌کو نیشاندانه‌کا مللی لسه‌ر شه‌قاما ده‌ردبیرن ژ خوشی و شادیا خۆ دکرن، و درویشمین مه‌زن هه‌لاویست بوون (بژیت کورد بژیت کوردستان) (بژیت یادا شوهرشا نه‌وورۆژی و کاوه‌یی قاره‌مان)⁽¹²¹⁾.

نه ورۆزی پیرۆزکر، و هیقی خواست ب گه هه ئارمانجین شۆره شی ب ریکا ریکخست و ئیکخستنا پیزین کوردان لژیر پابه رایه تیا پارتی، و جه ژنا نه ورۆزی بکه نه دوو جه ژن، جه ژنا نه ورۆزی و جه ژنا دهستقه ئینانا مافین ئوتونومی⁽¹²⁷⁾.

نه تنی پارتین سیاسی به لکو پیکخواوین جه ماوه ری ژی ب هه لکه فتا جه ژنی پیرۆزبا هیین خۆ ئاراسته دکرن و هه لویستی خۆ ل دۆر کاو ادایت گشتی دانه خۆیا کرن. وه کو (یه کیتی نیشتمانی ریکخواه کانی قوتابییانی گشت کوردستان- یه کیتی قوتابییانی کوردستان- عیراق) ل 21 ئادار 1962 د به یاننامه یه کی دا جه ژنا نه ورۆزی ب ئیکه م جه ژنا شۆره شا گه ل کورد و جه ژنا زالبوونا خه لکی چه سواوه یی کوردستان ب سه ر داگیرکه ر و ژۆرداران دایه زانین، و عه بدولکه ریم قاسم ب دکتاتور و خوینمیژ ل قه له م دایه، به یاننامه ئاماژه دایه هندئ نه ورۆزی په یمانا نه گۆرا با پیران نوی کره، و گه ل کورد ب شۆره شی نه بیت، ب هیژی نه بیت، ب چه کی نه بیت مافین خۆ ب دهستقه نائینت⁽¹²⁸⁾. ب فی په نگی وینی عه بدولکه ریم قاسم له ده کوردان ژ کاوه یی بۆ نه ژده هاکی هاته گوهارتن.

3.3. گێرانا ناههنگا جه ژنا نه ورۆزی پشتی کۆده تایا 8 شوباتا 1963- 17 ته ممۆزا 1968:

نه ورۆز وه کو بیهنقه دانه کا فره می ل عیراقی ما تا کۆده تایا 8 شوباتا 1963 ب سه رکیشیا پارتا به عس و هه قبه یمانین وی، لدویف یاسایا بیهنقه دانین فره می یا ژماره (10) ل سالا 1963 حکومه تا عیراقی ل 18 ئادار 1963 بیهنقه دانا فره می یا نه ورۆزی (جه ژنا بوهاری) لادا و ل هه می دامۆ و ده زگه هین حکومی و ئه هلی کربوو ده واما فره می⁽¹²⁹⁾، نه ف بپیاره د ده مه کی دا دابوو کو دانوستاندن دناقه به را حکومه تا کۆده تایا و سه رکر دایه تیا شۆره شا کوردی ل دۆر چاواتیا چاره سه رکرنا کیشه یا کوردی ل عیراقی دهاتنه کرن، نه فه ژی وی چه ندی دگه هینیت کو حکومه تا دهسته له اتدار هه مبه ر مافین کوردان یا راستگۆ نه بوو⁽¹³⁰⁾.

ب هه لکه فتا جه ژنا نه ورۆزا سالا 1963، لقی سلیمانیه یی پارتی به یاننامه یه ک ده رکره و تیدا پیرۆزبا هییا جه ژنا نه ورۆزی ل پیتسه رگه یی و کوردان کره، به یاننامه دوپات دکه ت حکومه تا عیراقی فشار دانا به سه ر کوردان بۆ گێرانا جه ژنا نه ورۆزی⁽¹³¹⁾، ل دگه ل هندئ ئاگرئ نه ورۆزی هه ر دنا ف جه رگی کوردستان دا هاتیه کرن. و هه لویستی خۆ ژی ژ کۆده تایا 8 شوباتا 1963 دیارکره، کو شۆره شا مه زنا کوردستان هۆیه کی کاریه گه ر و پسته خۆ بوو بۆ ژنا قچوونا حکومه تا عه بدولکه ریم قاسم، و دا کوکی لسه ر بجه ئینانا به لئینا حکومه تا نوی دکر، کو بریتی بوو ژ دانپیدان ب مافین ملله تی کورد لسه ر بناغه یی (لا مرکزیه ت) کو ناغه پۆکا وی (ئوتونومی) یه، به یاننامه ب درویشمی بژی یادا نه ورۆزی ب دوماهیک ئینات بوو⁽¹³²⁾.

پیکخواوین دیموکراتی و جه ماوه ری یین پارتی د هه لکه فتا نه ورۆزی دا دا کوکی لسه ر دهستقه ئینانا مافین کوردان دکر، بۆ نمونه یه کیتی قوتابییانی کوردستان- عیراق ب هه لکه فتا جه ژنا نه ورۆزی ل 21 ئادار 1963 به یاننامه یه ک ده رئیکخستیه و هه لویستی خۆ ل دۆر کاو ادانین سیاسی ده ربیره، و عه بدولکه ریم قاسم ب دکتاتور سالوخه ت دایه، و سیاسه ته کا شوقینی دگه ل کوردان په بیره وکره، ژ زیندان کرن و قه دهغه کرنا کۆڤار و رۆژنامه یین کوردان و هیژشا چه کداری لسه ر کوردان، و دیار دکه ت کو ته نها دیار کرنا مافی ملله تی کورد لسه ر بناغه یی ناغه روکا حۆکمئ ئوتونومی یه⁽¹³³⁾. هه روه سا یه کیتی قوتابییانی کوردستان- لقی هه ولیر ب هه مان هه لکه فت ل 21 ئادار 1963 به یاننامه یه ک ده رکره، ئاماژه ب هندئ دایه کو یادکرنا نه ورۆز ل بلندا هییا چیا یین کوردستان دنگه فده دابوو، و دیار کره پیدقییه دفی بیره وه ری دا په یمانا دوباره بکه ن کو ل سه ر به وسته کا ئا خا کوردستان گیانئ خۆ بده ن و کوردستان بۆ دۆژمان بکه نه گورستان⁽¹³⁴⁾.

ب هه مان هه لکه فت سکر تاریه تا ئیکه تیا لاوین دیموکراتا کوردستان ل 21 ئادار 1963 به یاننامه یه ک وه شانده، پیرۆزبا هی ل گه ل کورد کره، و هه لویستی خۆ ل دۆر دۆره ئیلی سیاسی دیار کره، کو شۆره شا ئه یولی به لگه یه کا زه لاله بۆ خه باتا گه ل کورد به رامبه ری ئه ژده هاکی هه لگه ر سا یه، و خۆش حالیا خۆ به رامبه ر دانوستاندین حکومه تی و سه رکر دایه تیا شۆره شا کوردی بۆ ب دهستقه ئینانا حۆکمئ لامه رکه زی کو حۆکمئ ئوتونومی بۆ کوردستان د چوارچووئی ده وله تا عیراقی دا مسوگه ر دکه ت⁽¹³⁵⁾. زنده باری هندئ مه کته با سکر تاریه تا ئیکه تیا ماموستایین کوردستان ل 21 ئادار 1963 د به یاننامه یه کی دا جه ژنا ملله تی کورد پیرۆز کره، و دیار کره شۆره شا نه ورۆزی چاره نفیسی ئه ژده هاکی به رجه سته کره و عه بدولکه ریم قاسم توشی هه مان چاره نفیس بوویه، و ئه و کار دکرن بۆ هندئ مافی ئوتونومی د چوارچووئی لامه رکه زیه تی دا به یته ب دهستقه ئینان⁽¹³⁶⁾.

دیسان سکر تاریه تا ئیکه تیا لاوین دیموکراتا کوردستان ل بیره وه ریا نه ورۆزی ل 21 ئادار 1963 به یاننامه یه ک ده رکره، تیدا نه ورۆز ب نیشانا تیکوشانا گه ل کورد دژی ژۆرداران و نیشانا خه باتا خویناوی یه بۆ پزگاری و سه ره سته ی گه ل کورد⁽¹³⁷⁾. پارتی ب هه لکه فتا جه ژنا نه ورۆزی جه ژنا ریکخواوین سه رب وی قه پیرۆز دکر، هه ر وه کو لقی سلیمانیه یی پارتی ل 21 ئادار 1964 نفیساره ک ئاراسته یی یه کیتی قوتابییانی کوردستان- عیراق کره و پیرۆزبا هیین جه ژنی ئاراسته کره، و هیقی گه هشتن ب ئارمانجان و کار بکه ن جه ژنی بکه نه دوو جه ژن یا نه ورۆزی و دهستقه ئینانا مافی ئوتونومی بۆ کوردستان⁽¹³⁸⁾. و ب هه مان هه لکه فتی مه کته با سکر تاریه تا یه کیتی قوتابییانی کوردستان- عیراق ل 21 ئادار 1964 به یاننامه یه ک ده رئیکخستیه و هه لویستی خۆ ل دۆر کاو ادانین

گەلی کورد کە تیشک و توانای لە شۆرشێ نەورۆزی پێرۆزەووە وەرگرتوووە و درێژەیی زنجیرە شۆرشەکانی کوردە...⁽¹⁴³⁾.

پشتی کورد و حکۆمەتا عێراقی گەهشتینە رێککەفتنامەیا 29 حەزیرانا 1966 شەڕ ل کوردستانێ پاوەستا، و کوردان بەردەوام هەولداوە جەژنا نەورۆزی هەر جەهکی گونجایی بیت بکەن، ل سالا 1967 کوردان بۆ ئاھەنگا جەژنی خۆ بەرھەف دکر، ل دەستپێکی وەزارەتا ناخۆیا عێراقی رازیبوونا خۆ ل سەر گێرانا ئاھەنگی ل ھولا (الشعب) ل بەغدا کر، لی دەمی سەرپەرشتین ئاھەنگی ژۆ وەرگرتنا دەستوریا فەرمی چووینە وەزارەتا ناخۆیی، کاربەدەستین وەزارەتا ناخۆیی رێک نەدان فی ئاھەنگی بگێرن چونکە جەژنەکا ئاگرپەرستایە، و ب بێرانا ئەنجومەتی وەزیران گێرانا ئاھەنگی ھاتیە قەدەغەکر.⁽¹⁴⁴⁾

پۆژنامەیا خەبات ئۆرگانێ پارتنی ل سەر فی ھەلۆیستی حێبەتی مابوو، و پەخنە ل ھەلۆیستین حکۆمەتی گرت، کو ئاھەزوبین کوردان بچھ نائین، و دەربەرینە کە ژ بێ بەھاکرن وان سۆزین داین، ل دەمەکیدا حکۆمەتی جەخت ل سەر ب جھێنانا رێککەفتنامەیا 29 حەزیرانی و وەکھەفیا کورد و عەرەبان دکر، رێک نەدا کوردان ئاھەنگین نەورۆزی بگێرن ب بەھانەیا جەژنا ئاگر پەرسانە، و لداوی پرسیاردکەت ئایا ئەو ئاھەنگین مەزنین حکۆمەت دگێریت دگەل ئایینی ئیسلامی د گونجایی؟ یان ژی حکۆمەت ب فی بۆچوونا خۆ قەیت بگەھیتە چارەسەرەکی بۆ کیشەیا کوردان ل عێراقی.⁽¹⁴⁵⁾

ھەر ب ھەلکەفتا جەژنا نەورۆزی، مەکتەبا سکرتریەتا ئیکەتیا قوتابیین کوردستانێ ل 21 ئادارا 1968 بەیاننامەیا کە ب زمانێ عەرەبی دەرکریە، نەورۆز ب ھیمای سەرھلانا قارەمانانە یا مللەتی کورد بەرامبەر ئەژدەھاکی ژۆردار و ژناقبرنا خۆکی وی ب سەمکار و خوینمژ ھەژمارتیە، و پێرۆزباھیا گەلی کورد کریە، و تیدا دیاردکەت کو کیشەیا کوردی ھندی بی چارەسەرەکا زانستی بمینت دئ مینت ھۆکارەکی سەرەکی بی نەسەقامگەری و لاوازرنا سازین پاشقەپۆ و شوقینی بین دانپێدانێ ب مافی کوردان نەکەت، و خۆکی عێراقی ب سەردەمی دکتاتوری سالوخت دایە.⁽¹⁴⁶⁾

ژفی چەندا ل سەری خۆیادییت، کو رێکخراوین ئیکەتیا قوتابیین کوردستانێ، ئیکەتیا لاوین دیموکراتا کوردستانێ، ئیکەتیا ماموستابین کوردستانێ جەژنا نەورۆزی ب شۆرەش، و شۆرەشا ئیکەتیا کوردستانێ ل قەلەم داینە، و د نەورۆزی دا ب گەرماتیەکا نوی مافین کوردان خواستینە .

ب شیوەیەکی گشتی کورد ژ سەردەریا حکۆمەتا عێراقی دگەل مافین وان بین نەتەوہیی ژوانا جەژنا نەورۆزی د نیگەران بوون، پۆژنامەیا (خەبات) دیاردکەت کو تنی کوردان ماف ھەبە جەژنین خۆ دەستنیشان بکەت، ژبەر کو گێردایی ھەست و بێرەوہریین وان بین تاییەتە، و سەربورین گەلین جیھانی سەلماندیە کو دانپێدان ب مافین

سیاسی دەربیریە، و ھاندانا کوردان کریە ئاگرئ شۆرەشی تیکەلی ئاگرئ نەورۆزی بکەن بۆ دەستقەئینانا ئارمانجین نەتەوہیی بین کوردان ژ بزگاری و سەرپەستی و ئاسودەیی و پێشکەفتی، و دیاردکەت جھێنانا ئارمانجین گەلی کورد ل ژیر بناغەیی ئوتوتومی بۆ کوردستانێ و رێژیمەکا دیموکراتی یا راستەقینە بۆ عێراقی تەنھا رێکە بۆ جھگیرکنا ئارامی و دلنایی، و دانوستاندنن عەبدولسەلام محەمد عارف دگەل کوردان بۆ دەستقەئینانا دەمی و سارکنا ھندەک ژ شۆرەشگێرین کوردستانێ بوو.⁽¹³⁹⁾

ئیکەتیا ئاھرەتین دیموکراتا کوردستانێ ل 21 ئادارا 1964 ب ھەلکەفتا جەژنا نەورۆزی بەیاننامەیا کە وەشانیدیە و پێرۆزباھیا گەلی کورد کریە، و داخا ژ حکۆمەتا عەبدولسەلام عارفی کریە کو ب چافەکی دۆربین و ژۆوری بئیریتە کیشەیا کوردان و دانپێدانێ ب مافی ئوتوتومی بکەت بۆ گەلی کورد و پێنگاغا بۆ دامەزراندنا حکۆمەتەکا دیموکراتی پەرلەمانی راستەقینە بۆ گەلی عێراقی ب گشتی باقێژیت.⁽¹⁴⁰⁾ ھەرەسا مەکتەبا سکرتریەتا ئیکەتیا ماموستابین کوردستانێ ل 21 ئادارا 1964 بەیاننامەیا کە دەرکریە، تیدا نەورۆز ب جەژنا سەرکەفتن و خۆشی و تۆلفەکر و جوامیری و ئازایی و یەکیتی و ھۆشیاری نەتەوا کورد دایە زانین و پەندەکا بۆ دۆژمان کو ھەر ئەژدەھاکەکی خواستبیت نەتەوا کورد بچەوسینت کاوہیەک بەرامبەر لی پەیدا بوویە و ب گورزی کوردایەتی ژناقبریە، و چارەسەریا بنەرەت تەنھا مافی ئوتوتومی یە بۆ کوردستانێ و رێژیمەکا دیموکراسی یا راستەقینە بۆ عێراقی.⁽¹⁴¹⁾

ھەر ب ھەلکەفتا جەژنا نەورۆزی مەکتەبا سیاسی یا پارتنی ل 21 ئادارا 1965 بەیاننامەیا کە دەرکریە، تیدا پەسنا فی یادئ کریە کو نافی نەورۆزی نافەکی ژۆر پێرۆز و ب نرخە بۆ ھەر کوردەکی ب شەرەف، و نەورۆز نیشاننا خۆ بەختکر و فیداکاریی، یە نیشاننا سەرکەفتنا گەل ب سەر ژۆرداران دا، پاشی پێرۆزباھی ل گەلی کورد کریە، و بانگ دکەتە ھاوئیشتمانین کوردستانێ، کو دفی جەژنی دا حکۆمەتا عێراقی ئامادەکاریان دکەت کو لەشکەرکیشیی بۆ سەرگەلی کورد بکەت ب نیازا ژناقبرنا شۆرەشی، و ب فی ھەلکەفتی دخازی ژ ھەمی دانیشتوبین کوردستانێ دکەت ئیکبگرن و ل دەورا ئالایی شۆرەشی کۆمبەن بۆ بەرھنگاربوونا دۆژمنین خاک و نەتەوا کورد.⁽¹⁴²⁾

ھەر ب ھەلکەفتا جەژنا نەورۆزی مەکتەبا سکرتریەتا ئیکەتیا لاوین دیموکراتا کوردستانێ ل 21 ئادارا 1965 بەیاننامەیا کە وەشانیدیە، تیدا دبیژیت: "نەورۆز وە نەبیت تەنھا جەژنی ئازادی و سەرپەستی بیت و بەلکو نیشانەنی نەمری و کۆل نەدانە، نیشانەنی ژیان و مان و بوونی گەلی کوردە کە ھەمیشە خۆراکی شۆرشگێری ئەبەخشیت و ئاگری تیکۆشانی خۆیناوی خۆش ئەکات... شۆرشی خۆیناوی ئیستا

کوردستانی بەرقەراریت: "دانپێدان ب مافین هاوولاتیین کورد بۆ زیندیکرنا داب و نەریتین خۆ و جەژنێن وان یین نەتەوهیی، و ژبۆ بەشداریا هەمی گەل د جەژنێن وان دا" جقاتا سەرکردایەتیا شوپۆرەشی بریار دایە جەژنا نەورۆژی ب جەژنەکا نیشتمانی د کۆمارا عێراقی دا ب هەژمیریت" (150).

4. نەنجام

نەورۆز وەکو رۆیدانەکا میژوویی پەهەندەکی ئایینی و میژوویی ئەفسانەیی، جوگرافی سەرۆشتی، سیاسی و ئابوری ب خۆفە دگرت، کو دەستپێکا وەرزهکی نوویە، سەر سالا کوردی یە، جەژنا نوی بوون و پزگاربوون ژ ستەما دوژمنان دەیت، لەوان ژ نیشتمانیپەر و نەتەوهخوارین کوردان ب درێژاھیا میژوویی بایەخەکا مەزن دایە فی جەژنی وەکو سومبۆلەک بەرز بەیتە پارگرتن، کو زیندیکرنا فی جەژنی دەرپینێ ژ هەبوونەکا راستەقینەیا کوردان دکەت.

شیواندنا جەژنا نەورۆژی و هیمايي وی لکرنا ئاگاری ژلایی نەحەزین کوردان درێژی پی هاتیە دانئ ولسەر دوو ئاستان دوژمنکاریا وی دەهاتە کرن، ئایینی کو نەورۆز ب ئاگاپەریسی ل قەلەم ددان، و سیاسی ژ مەترسیا بیته هوی گەشەسەندنا هوشیاریا نەتەوهیی، لەوان ژ بەردەوام حکۆمەتین عێراقی یین ئیک لیدیف ئیک ئی ئە جەژنە قەدەغەدکرن، و گەر جاران ژ یێک بۆ هاتبە دانئ ژۆر کورتخایەن یان سانسۆر کری بوو بەراوەرد دگەل میژوویی وی یا درێژ. ساخکرنا جەژنا نەورۆژی ئیک ژ خواستەک و خالەکا جەگەر و نەگەر بوو د بەرنامەیی کۆمەلە و پارتین کوردان دا، کو پارتي پۆلەکی پێشەنگ هەبوو سالانە ب شیۆه یین جودا جودا و ل گور هەلومەرجین نافخۆیی و سیاسی ساخ دکرن، تا کو شوپۆرەشا 14 تەمۆزا 1958 و ب پەیدا بوونا سیستەمی کۆماری بۆ ئیکەم جار پۆزا جەژنا نەورۆژی تیدا د هاتە ساخکرن، ئانکو 21 ئاداری و د چارچوئی یاسایا پاگەھاندنا بیهنقە دانئین فەرمی ل عێراقی وەکو جەژنەکا فەرمی ل ژیر نافی جەژنا بوھاری (داروباری) هاتیە پاگەھاندن، پینگافەک بوو قازی حەز و خواستەکین راستەقینە یین کوردان بوو، ئەو ئازادیا ریژەیی یا گێرانا جەژنی د تیگەمی حکۆمەتی دا جەژنا بوھاری (داروباری) بوو لی د تیگەمی کوردان دا (نەورۆژی) بوو، کو هەقدژێک دنابقبەرا کەتوار و دەقی دا هەبوو، دگەل وی ئازادیا ریژەیی بەردەوام حکۆمەتین عێراقی کوسب و ئاستەنگ و دژایەتیا وی دکرن و ب مەترسیا ل سەر دەرزیبوونا عێراقی د زانین.

5. ژیدەر و دەھمەن و پەراوین

1- بۆ پتر پیزانین ل دۆر نەورۆژی د سەردەمەین کەفن و ئیسلامی دا بنێرە: محمد صالح زیباری، "الاحتفال بعید نوروز فی العصور الوسکی الاسلامیه 41-400ھ / 661-1010م"، (متین) مجله، العدد (86)، (دهوك، اژار 1999)، ص 115 وبعدها

نەتەوهیی و یەکسان بوونا وان د ئیک وەلات دا و پاهاتنا وان مافان بکەت ژ گرنکترین بناغە یین ئیکەتیهکا نیشتمانی یە، و بی بەھرکرنا وان ژ مافین وان دبیتە هوی دەرزبوونا نیشتمانی، و ل داویی ژی داخازدکەت پۆزا داروباری ل 21 ئاداری نافی وی بیته جەژنا نەورۆژی" (147).

4.3. گێرانا ئاھەنگا جەژنا نەورۆژی 17 تەمۆزا 1968- 11 ئادارا 1970:

کاوانین عێراقی کەفتە د قوناغەکا نوی دا پشنتی حزبا بەعسا عەرەبی یا ئیشتراکی ب هاریکاریا نەتەوهخوارین عەرەب ل 17 تەمۆزا 1968 کۆدەتایەک ئەنجام داین و لیدیقا ب تەمامی دەستەلآت ل عێراقی وەرگرتن، و جەژنا نەورۆژی وەکو جەژنەکا نەتەوهیی یا کوردان ب شیۆه یەکی ئاشکەرا و نەینیی ب شیۆه یین جودا جودا دەهاتە کرن، تا 24 ئەیلولا 1968 جقاتا سەرکردایەتیا شوپۆرەشی ل عێراقی بریاردا جەژنا نەورۆژی، ب جەژنەکا نەتەوهیی یا کوردان هەژمارت و کریو بیهنقە دانەکا فەرمی، بریارەک بوو دەرپین ژ هەستین گەلی کورد ل عێراقی دکر، و دەقی وی دبیت: "بۆ جەھینانا پەیماننا شوپۆرەشی ل سەر خۆدایی و موکۆمکرنا ئیکەتیا نیشتمانی یا گەلی مە یی مەزن و باوهریا مە ب مافی براین مە یین کورد جەژن و ئاھەنگین خۆ بکەن، جقاتا سەرکردایەتیا شوپۆرەشی بریاردا پۆزا بیست و ئیکی مارتی هەر سال بیته جەژنا فەرمی یا کوردان بنافی جەژنا نەورۆژی و بیهنقە دانە فەرمی یا گشتی بۆ هەمی هاوولاتیان" (148).

نە تنی دەقی بێرەوه ریی دا پارتي پیرۆزبایە ل گەلی کورد کر، بەلکو جاران ژ بۆ گێرانا ئاھەنگا جەژنا نەورۆژی لیژنە یین تاییەت بۆ فی مەبەستی دامەزرا دینە و رینمای دەرکریە. هەر وەکو پارتي لیژنا گێرانا ئاھەنگا نەورۆژی ل 18 ئادارا 1969 بەیاننامە یەک دەرکریە، و خۆیادکەت کو پیدی یە یادا شوپۆرەشا کاوھیی کریکار بکەنە پەندەکا شوپۆرەشگێرانی، و ژبۆ هندی جەژنا نەورۆژی پیک و پیک بیت، هەندەکا ئامۆژگاری پاگەھاندین، وەکو تەقەکرن د شەف و پۆزا نەورۆژی دا قەدەغە کریە، هاندانا خەلکی کریە مال و دوکان و شەقام و جەین گشتی ب خەملین، و خەک خواستیه بەشداریی د ئاھەنگی دا بکەت یا کو ل جەئ (یاریکەھی) یا ریقە بەریا ناحیی پیککەفتی 21 ئادارا 1969 بەیتە کرن، و ئاگرب خولی و گازی ل جەین بلند و سەریانین مالان نەک ب کارئینانا تاهیرین ترومیلان بەیتە کرن ل پینافی پاراستنا پاقتی و تەندروستیا هاوولاتیان، ول داویی پیدیقیە هەمی لایەک پیگیرین ب پەیرەوی ئاھەنگی" (149).

ئیک ژ خواستەکین بەردەوام یین سەرکردایەتیا شوپۆرەشا کوردان دگەل حکۆمەتا عێراقی جەژنا نەورۆژی بیته جەژنەکا فەرمی، سەرئەنجام و ئەنجامی دانوستاندین سەرکردایەتیا کوردان دگەل حکۆمەتا عێراقی پیککەفتنامە یا 11 ئادارا 1970 بوو، کو دەیاننامە یا سەرکردایەتیا شوپۆرەشی پاگەھاندی هاتیە، کو ئیک ژ کارین وی بۆ هندی ئاشتی ل

- 19- حاجی توفیق بهگ لایۆ مهحمود ناغا ناسناقی وی د گۆتئی (پیره میژد)، ل 1867 ل سلیمانیی ژ دایکبوویه، که سایهتیهکا سیاسی و په وشه نگیری و ئه دیب دوست بوو، خویندنا ئایینی ل سلیمانیی و بانه ب دوماهیک ئینایه، و زمانین کوردی و عه ره بی و فارسی د زانی، ل 1898 قهستا سته نبۆی کره، و چه نندین پله بیین پئغه بهری وهرگرتینه، ل 1925 فهگه پرایه کوردستانی، و ل 1950 وه غهردکهت، و چه نندین بهرهم ل پاش خۆ هیلالینه. بۆ پتر پیژانین بنیره: محمد علی الصویرکی (الدکتور)، معجم أعلام الكرد في التاريخ الاسلامی والعصر الحديپ في كردستان وخارجها، (السلیمانیه، 2006)، ص 162-164.
- 20- جمال بابان، اعلام كرد العراق، (السلیمانیه، 2006)، ص 188-189.
- 21- حسین قاسم العزیز (الدکتور)، المفصل في نشأه نوروز الزمئیه الابادیه دراسه في فكر الاعیاد الشریقه، تقدیم، مکرم جمال الگالبانی، گ2، (بیروت، 2013)، ص 12.
- 22- سدیق سالح، پیره میژد چیی له باره ی نه ورۆزه نووسیه، (سلیمانی، 2013)، ل 102.
- 23- رفیق شوانی، ژیده ری به ری، ل 66.
- 24- جمال بابان، المصدر السابق، ص 189.
- 25- هاتیه فهگه هاستن ژ: سدیق سالح، ژیده ری به ری، ل 16.
- 26- هاتیه فهگه هاستن ژ: هه مان ژیده، ل 16.
- 27- هاتیه فهگه هاستن ژ: هه مان ژیده، ل 97.
- 28- (ژین) پۆژنامه، ژماره (1195)، ل 15 نیسان 1954.
- 29- هاتیه فهگه هاستن ژ: سدیق سالح، ژیده ری به ری، ل 97.
- 30- هه مان ژیده، ل 23-25.
- 31- هه مان ژیده، ل 28.
- 32- هه مان ژیده، ل 15-16.
- 33- ماجد حسن علی، الحركة الغالبیه في العراق 1926-1970، (ارییل، 2011)، ص 245.
- 34- سدیق سالح، ژیده ری به ری، ل 15-16.
- 35- ل سالا 1939 لسه بنسترا کۆمه لآ دارکه ل که رکۆکی هاتیه دامه زانندن، و په فقی حلمی ئیکه م سه رۆکی وی بوو، ئارمانجا وی ده ستفه ئینانا مافین نه ته وه بی بین کوردان ل کوردستانا عیراقی ژ وانا مافی ئوتونومی، وداخازدکر پارچین کوردستانی ئیکبگرن و ده وله ته کا کوردی یا سه ره به خۆ ب دامه زینن، و ل سالا 1946 ب دوماهیک ده ییت. بۆ پتر پیژانین بنیره: هلبین محمد امین المزوری، المصدر السابق، ص 17 وبعدها.
- 36- المصدر نفسه، ص 112-113.
- 37- المصدر نفسه، ص 115.
- 38- ماجد حسن علی، المصدر السابق، ص 245.
- رمچان رمچان متولی (الدکتور)، عید النوروز عند الفرس وتأپیره في المجتمعات العربیه، (القاهره، 2013)، ص 17 وبعدها "عبدالرحمن مزوری (الدکتور)، نوروز والازدهاک والکورد دراسه في الاسگوره والتاریخ، (ارییل، 2013)، ص 9 وبعدها.
- 2- رفیق شوانی (دکتور)، نه ورۆز سه ره تایی شارستانیته و چه ژنی نه ته وایه تی کورده، (هه ولیر، 2014)، ل 37.
- 3- عبدالکریم شاهین، عید نوروز الاصل التاریخی والاسگوره، (دمشق، 2008)، ص 9.
- 4- مهسعود خالد گولی، "چه ژنا نوروزی چه ژنا سه رسالی رۆژا کاوه ی یا نه ته وه بی"، (مه تین کۆڤار، دهوک، ئادار 2002)، ل 51.
- 5- که مال نوری مه معروف، "نه ورۆز و تیشکی میژوو"، (مه تین کۆڤار، ژماره (50)، دهوک، ئادارا 1996)، ل 5.
- 6- رفیق شوانی، ژیده ری به ری، ل 38-39.
- 7- هلبین محمد امین المزوری، حزب هیوا- الامل- 1939-1946 دراسه تاریخیه سیاسیه، (ارییل، 2008)، ص 112.
- 8- عاسم حیده ری، "لا په پهیکی شاراوه له میژوی خه باتی نه ته وایه تی ی شاری هه ولیر بیره وه ری ی ئاهه نگی نه ورۆزی 1946"، ژ: ده فته ری کورده واری، ژماره (2)، ب 2، (به غدا، 1970)، ل 8-9.
- 9- عه لی ته ته ر نیروه بی (دکتور)، کورد و میژوو چه نند فه کۆلینه ک ل دۆر میژوو یا که ژنا کورد و کوردستانی، (دهوک، 2010)، ل 39.
- 10- نوزت الدهوکی "النوروز في عادات وتقاليده عرب جنوب العراق"، (گولان العربی) مجله، العدد (81)، (ارییل، شباگ 2003)، ص 122.
- 11- رفیق شوانی، ژیده ری به ری، ل 8.
- 12- هلبین محمد امین المزوری، المصدر السابق، ص 112.
- 13- عه لی ته ته ر نیروه بی، ژیده ری به ری، ل 40-41.
- 14- صلاح بدرالدین، "اژار هژا الشهر الكوردستانی یکاد یختزل تأریخنا"، (متین) مجله، العدد (122)، (دهوک، اژار 2002)، ص 93-92.
- 15- بۆ پتر پیژانین بنیره: سهروه أسعد صابر (الدکتوره)، کوردستان الجنوبیه 1926-1939 دراسه تاریخیه- سیاسیه، (سلیمانیه، 2006)، ص 17 وبعدها.
- 16- شیرزاد زه که ریا محمه د، "نه ورۆز چه نند تیینی یه ک"، (زاخۆ) کۆڤار، ژماره (33)، (دهوک، ئادار 2007)، ل 39.
- 17- (ژین) پۆژنامه، ژماره (1195)، ل 15 نیسان 1954.
- 18- هلبین محمد امین المزوری، المصدر السابق، ص 114.

- 39- (التاخی) جریده، العدد (4071)، 11 ایلول 2003.
- 40- سدیق سالح، ژیدهری به‌ری، ل 46-49.
- 41- بۆ پتر پیژانین بنێره: هه‌مان ژیدهر، ل 52-54.
- 42- هاتیه فه‌گوه‌استن ژ: (K21) کۆفار، ژماره (15)، (هه‌ولێر، 2012)، ل 491.
- 43- بۆ پتر پیژانین بنێره: ماجد حسن علی، المصدر السابق، ص 245.
- 44- علاو الدین سجادی "جه‌ژنی نه‌وروز"، (گه‌لاویژ کۆفار، ژماره (4)، (به‌غدا، نیسان 1944)، ل 47-48.
- 45- سدیق سالح، ژیدهری به‌ری، ل 62-63.
- 46- ل 1930 ل به‌غدا هاتیه دامه‌زراندن، و ئیبراهیم حه‌یده‌ری وه‌ک سه‌رۆک و مه‌عروف چیاووک وه‌کو سه‌کرته‌ر و ئه‌ندامه‌تیا کۆمه‌کا په‌وشه‌نپیران ب ده‌سته‌یا دامه‌زرینه‌ر هاتینه هه‌لبژارتن، ژ ئارمانجین وی ئه‌نجامدانا چالاکیین زانستی و په‌وشه‌نپیری و سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی. بۆ پتر پیژانین بنێره: سه‌روه‌ أسعد صابر، المصدر السابق، ص 353-355.
- 47- (ژین) پۆژنامه، ژماره (780)، 30 اژار 1945.
- 48- هه‌لبین محمد امین المزوری، المصدر السابق، ص 115-116.
- 49- (ژین) پۆژنامه، ژماره (780)، 30 اژار 1945.
- 50- ل 1904 ل باژاری سلێمانی ژ دایکبویه، ل 1944 بویه موته‌سه‌رفی هه‌ولێری، و دناقه‌را سالین 1946-1949 بویه موته‌سه‌رفی کۆت، که‌رکوک و میسل، و ل 1953 بویه وه‌زیری ناخۆیی عێراقی، و دچه‌ن دین کابینه‌یی حکومه‌تی دای به‌رده‌وام بوو تا شوپه‌شا 14 ته‌مموزا 1958، پاشی هاتیه ده‌سته‌سه‌رکرن و ل 1959 هاتیه سێداره‌دان. بنێره: جمال بابان، المصدر السابق، ص 350 وما بعدها.
- 51- محسن دزه‌یی، أحداپ عاصرتها، ج 1، (اربیل، 2001)، ص 57-58.
- 52- ماجد حسن علی، المصدر السابق، ص 247.
- 53- ژ پێشینی ته‌غه‌را نیشتمانیا دیموکراتیا عێراقی بوو، ل 1921 ل هه‌ولێری ژ دایکبویه، ژ ئه‌ندامین پارتا کومونیس‌تا عێراقی بوو ل ده‌هکین چلان ل هه‌ولێری، هاتیه زیندانکرن، پشته هاتیه ئازادکرن گه‌هشتیه ناخۆیی پارتی دا، ل 1971 وه‌غه‌رکریه. محسن دزه‌یی، المصدر السابق، ج 1، ص 70-71.
- 54- (ژین) پۆژنامه، ژماره (823)، 28 اژار 1946.
- 55- یان ژێ دگۆتنی (به‌ره‌یی نیشتمانی ئیکگرتی ل کوردستانا عێراقی) ل ده‌سته‌پیکا سالا 1945 هاتیه دامه‌زراندن، کو ژ کۆمه‌کا پێکخستن و پارتین کوردستانا پێکده‌ها وه‌کو شوپه‌ش، هیوا، پێ رااست، ئارمانجا وی یا سه‌ره‌کی پزگارکرن و ئیکگرتنا کوردستانا
- مه‌زن بوو، وباره‌گایی وی ل به‌غدا بوو، و سه‌رکردایه‌تیا وی ژ هفت که‌سان پێکده‌ها، بنێره: علی عبدالله، تاریخ الحزب الديمقراطي الكردستاني - العراق حتى انعقاد مؤتمره‌ الپالپ، (د. م، 1968)، ص 26 وبعدها" عزیز حسن البارزانی، الحركة القومية الكوردية التحررية في كوردستان العراق 1939-1945، (دهوک، 2002)، ص 99 وبعدها.
- 56- عاسم حه‌یده‌ری، ژیدهری به‌ری، ل 10-11.
- 57- هه‌مان ژیدهر، ل 11-12.
- 58- محسن دزه‌یی، المصدر السابق، ج 1، ص 58.
- 59- هاتیه فه‌گوه‌استن ژ: عاسم حه‌یده‌ری، ژیدهری به‌ری، ل 12-13.
- 60- (ژین) پۆژنامه، ژماره (823)، 28 اژار 1946.
- 61- ماجد حسن علی، المصدر السابق، ص 247.
- 62- (ژین) پۆژنامه، ژماره (823)، 28 اژار 1946.
- 63- محسن دزه‌یی، المصدر السابق، ج 1، ص 58-59.
- 64- حسین قاسم العزیز، المصدر السابق، ص 15.
- 65- ناخی وی (کۆمه‌له‌ی ژیا نه‌وه‌ی کورد) یان (ژ. ک) یان ب کۆمه‌له‌ هاتیه ب نافکرن، ل باژاری مه‌باباد ل 1942 ژلای کۆمه‌کا گه‌نجین په‌وشه‌نپیرین کورد هاتیه دامه‌زراندن، و ئارمانجا وی ب ده‌سته‌نێنانا حۆکمی ئوتونومی بۆ کوردان ل کوردستانا ئێرانی، و لقه‌ک ل کوردستانا عێراقی دامه‌زراندبوو. بۆ پتر پیژانین بنێره: هوزان سلیمان الدوسکی، جمهوری کوردستان درسه‌ تاریخیه - سیاسییه، (اربیل، 2005)، ص 59 وبعدها.
- 66- ماجد حسن علی، المصدر السابق، ص 248.
- 67- محسن دزه‌یی، المصدر السابق، ج 1، ص 59-60.
- 68- حسین قاسم العزیز، المصدر السابق، ص 15.
- 69- هاتیه وه‌رگرتن ژ: عاسم حه‌یده‌ری، ژیدهری به‌ری، ل 14.
- 70- ماجد حسن علی، المصدر السابق، ص 248.
- 71- (ژین) پۆژنامه، ژماره (1192)، 25 اژار 1954.
- 72- محسن دزه‌یی، المصدر السابق، ج 1، ص 89-90.
- 73- ماجد حسن علی، المصدر السابق، ص 248-249.
- 73- حه‌کیم مه‌لا سالح، هه‌له‌ بجه له ئامیزی میژوودا، ل 1، (هه‌ولێر، 2004)، ل 292.
- 74- دیداره‌کا که‌سایه‌تی دگه‌ل ئه‌حمده‌ عبدالله زه‌رۆ، ده‌وک، 2015/8/14. ئیک ژ نفیسه‌ر و ره‌وشه‌نپیرین پارێزگه‌ها ده‌وکێ یه، ل سالا 1944 ل باژاری زاخۆ ژ دیکبویه، کولیا زمان ل زانکۆیا به‌غدا ل 1968 ب دوهاهیک ئینایه، ل 1978-1984 ئه‌ندامی ده‌سته‌یا بلند یا ئیکه‌تیا نفیسه‌رین کورد و سه‌رۆکی لقی ده‌وک بوو، چه‌ن دین به‌ره‌م دوارین په‌وشه‌نپیری دا هه‌نه، نوکه خانه‌نشینه.

- 75- ماجد حسن علی، المصدر السابق، ص 249.
- 76- شیرزاد زهکریا محمه د، "نه روز...، ل 39-40.
- 77- اوریل دان، العراق فی عهد قاسم تاریخ سیاسی 1958-1963، ترجمه، جرجیس فتح الله، (السويد، 1989)، ص ص 173-174.
- 78- نوری عبدالحمید العانی (الدكتور) واخرون، تاریخ الوزارات العراقیه فی العهد الجمهوری، 14 تموز 1958-7 شباک 1959، ج 1، (بغداد، 2000)، ص 198.
- 79- وهکو: کمال مقهر احمد، "نه روزی سالی 1959 له به غدا"، (هیوا) کوفقار، ژماره (8)، (به غدا، شوبات 1959) (نه روز 2571)، ژ: هیمدای حوسین (دكتور)، رۆژنامه وانی کوردی کوفقاری هیوا 1957-1963، ب 4، (هه ولیر، 2010)، ل 56-57 "صالح حهیده ری، بنیره: (العراق) جریده، العدد (27)، 21 اژار 1976.
- 80- محمد نوری توفیق، "نه روزی ئەم سالمان"، (هیوا) کوفقار، ژماره (8)، (به غدا، شوبات 1959) (نه روز 2571)، ژ: هیمدای حوسین: ژیده ری به ری، ب 4، ل 56-57.
- 81- کمال مقهر احمد، ژیده ری به ری، ل 68-69.
- 82- هه مان ژیده ری، ل 79.
- 83- محسن دزه بی، المصدر السابق، ج 1، ص 177.
- 84- بۆ پتر پیژانین لدۆر قی ئاههنگی بنیره: کمال مقهر احمد، ژیده ری به ری، ل 78 وپشتی وی.
- 85- (ژین) رۆژنامه، ژماره (1440)، 23 نیسان 1959.
- 86- (خه بات/ النچال) جریده، العدد (185)، 10 اژار 1960.
- 87- المصدر نفسه، العدد (181)، 6 اژار 1960.
- 88- المصدر نفسه، العدد (189)، 15 اژار 1960.
- 89- المصدر نفسه، العدد (186)، 11 اژار 1960.
- 90- المصدر نفسه، العدد (189)، 15 اژار 1960.
- 91- المصدر نفسه، العدد (187)، 13 اژار 1960.
- 92- بۆ دیتنا ده قی به یاننامی بنیره: المصدر نفسه، العدد (193)، 24 اژار 1960.
- 93- المصدر نفسه، العدد (193)، 24 اژار 1960.
- 94- هاتیه وهرگرتن ژ: المصدر نفسه، العدد (193)، 24 اژار 1960.
- 95- (ژین) رۆژنامه، ژماره (1518)، 20 ئادار 1960.
- 96- هه مان ژیده ری، ژماره (1519)، 4 نیسان 1960.
- 97- بۆ پتر پیژانین لدۆر قی ئاههنگی بنیره: (خه بات/ النچال) جریده، العدد (199)، 20 نیسان 1960.
- 98- هیوا، "نه روزی ئەمسالمان"، (هیوا) کوفقار، ژماره (5)، (به غدا، مایس 1960)، ژ: هیمدای حوسین، ژیده ری به ری ب 4، ل 754-755.
- 99- بۆ پتر پیژانین لدۆر قی ئاههنگی بنیره: (خه بات/ النچال) جریده، العدد (205)، 27 نیسان 1960.
- 100- بۆ پتر پیژانین لدۆر قی ئاههنگی بنیره: المصدر نفسه، العدد (194)، 27 اژار 1960.
- 101- بۆ پتر پیژانین لدۆر قی ئاههنگی بنیره: المصدر نفسه، العدد (197)، 17 نیسان 1960.
- 102- بۆ پتر پیژانین لدۆر قی ئاههنگی بنیره: المصدر نفسه، العدد (202)، 24 نیسان 1960.
- 103- بۆ پتر پیژانین لدۆر قی ئاههنگی بنیره: المصدر نفسه، العدد (205)، 27 نیسان 1960.
- 104- بۆ پتر پیژانین لدۆر قی ئاههنگی بنیره: المصدر نفسه، العدد (187)، 13 اژار 1960.
- 105- بۆ پتر پیژانین لدۆر قی ئاههنگی بنیره: المصدر نفسه، العدد (205)، 27 نیسان 1960.
- 106- بۆ پتر پیژانین لدۆر قی ئاههنگی بنیره: المصدر نفسه، العدد (196)، 8 نیسان 1960.
- 107- بۆ پتر پیژانین لدۆر قی ئاههنگی بنیره: المصدر نفسه.
- 108- بۆ پتر پیژانین لدۆر قی ئاههنگی بنیره: المصدر نفسه، العدد (197)، 17 نیسان 1960.
- 109- هاتیه وهرگرتن ژ: شاکر فه تاح، ئاوینه ی ژینم، (هه ولیر، 2003)، ل 552.
- 110- پولا، "نامه یه ک به یادی جه ئی نه روز"، (هیوا) کوفقار، ژماره (32)، (به غدا، نیسان 1961)، ژ: هیمدای حوسین، ژیده ری به ری ب 5، ل 293.
- 111- بۆ پتر پیژانین لدۆر قی ئاههنگی بنیره: میقان عارف بادی، الحریه القومیه الكوردیه التحریریه فی کوردستان العراق 1958-1963، (اربیل، 2005)، ص 83 وبعدها "عبدالفتاح علی البوتانی (الدكتور)، التگورات السیاسیه الداخلیه فی العراق 14 تموز 1958-8 شباک 1963، (دهوک، 2007)، ص 289 وبعدها.
- 112- (خه بات/ النچال) جریده، العدد (456)، 15 اژار 1961.
- 113- هیوا، "پارتی دیموکراتی کوردستان له ئاههنگی نه روزدا"، (هیوا) کوفقار، ژماره (32)، (به غدا، نیسان 1961)، ژ: هیمدای حوسین، ژیده ری به ری، ب 5، ل 296.
- 114- هاتیه وهرگرتن ژ: (خه بات/ النچال) جریده، العدد (458)، 17 اژار 1961.
- 115- هاتیه وهرگرتن ژ: المصدر نفسه.
- 116- هیوا، "پارتی دیموکراتی...، ل 295-297.

- 117- (خه‌بات/ النچال) جریده، العدد (459)، 23 اژار 1961.
- 118- بۆ دیتنا ده‌قی گوتاری بئیره: المصدر نفسه، العدد (459)، 23 اژار 1961.
- 119- المصدر نفسه، العدد (453)، 12 اژار 1961.
- 120- المصدر نفسه، العدد (458)، 17 اژار 1961.
- 121- المصدر نفسه، العدد (459)، 23 اژار 1961 (ژین) پوژنامه، ژماره (1600)، 27 ئادار 1961.
- 122- (ژین) پوژنامه، ژماره (1600)، 27 ئادار 1961.
- 123- (خه‌بات/ النچال) جریده، العدد (461)، 27 اژار 1961.
- 124- (ژین) پوژنامه، ژماره (1600)، 27 ئادار 1961.
- 125- بۆ دیتنا ده‌قی وان هۆزنان بئیره: (هيو) کۆ فار، ژماره (35) ژماره‌ی تایبه‌تی نه‌وروز، (ب. ج، ئادار 1961)، ژ: هيمدادی حوسین، ژنده‌ری به‌ری، ب5، ل500 و پشستی وئ.
- 126- بۆ دیتنا ده‌قی به‌یاننامی بئیره: شازین هئیرش، به‌لگه‌نامه پارتی دیموکراتی کوردستان- عێراق له چه‌ندین به‌لگه‌نامه‌ی میژوویدا 1958-1963، ب1، (سلیمانی، 2003)، ل127-128.
- 127- بۆ دیتنا ده‌قی به‌یاننامی بئیره: هه‌مان ژنده‌ری، ل129.
- 128- بۆ دیتنا ده‌قی به‌یاننامی بئیره: شازین هئیرش، ریکخواه دیموکراسیی و پیشه‌یی یه‌کان له چه‌ندین به‌لگه‌نامه‌ی میژوویدا 1958-1968، 2ج، (ب. ج، 2001)، ل41-43.
- 129- (الپوره) جریده، العدد (23)، 19 اژار 1963. شیرزاد زکریا محمد، الحركه القوميه في كوردستان العراق 8 شباغ 1963-17 تموز 1968، (اربیل، 2006)، ص106.
- 130- بۆ پتر پێژانین: شیرزاد زکریا محمد، الحركه القوميه في كوردستان العراق 8 شباغ 1963-17 تموز 1968، (اربیل، 2006)، ص106 وبعدها.
- 131- بۆ دیتنا ده‌قی به‌یاننامی بئیره: شازین هئیرش، به‌لگه‌نامه پارتی...، ب1، ل57.
- 132- بۆ دیتنا ده‌قی به‌یاننامی بئیره: هه‌مان ژنده‌ری، ل157-158.
- 133- بۆ دیتنا ده‌قی به‌یاننامی بئیره: شازین هئیرش، ریکخواه دیموکراسیی...، ل52-54.
- 134- بۆ دیتنا ده‌قی به‌یاننامی بئیره: هه‌مان ژنده‌ری، ل50-51.
- 135- بۆ دیتنا ده‌قی به‌یاننامی بئیره: هه‌مان ژنده‌ری، ل165.
- 136- بۆ دیتنا ده‌قی به‌یاننامی بئیره: هه‌مان ژنده‌ری، ل226-227.
- 137- بۆ دیتنا ده‌قی به‌یاننامی بئیره: هه‌مان ژنده‌ری، ل171-172.
- 138- بۆ دیتنا ده‌قی به‌یاننامی بئیره: شازین هئیرش، ریکخواه دیموکراسیی...، ل63.
- 139- بۆ دیتنا ده‌قی به‌یاننامی بئیره: هه‌مان ژنده‌ری، ل64-65.
- 140- بۆ دیتنا ده‌قی به‌یاننامی بئیره: هه‌مان ژنده‌ری، ل213-214.
- 141- بۆ دیتنا ده‌قی به‌یاننامی بئیره: هه‌مان ژنده‌ری، ل230.
- 142- بۆ دیتنا ده‌قی به‌یاننامی بئیره: شازین هئیرش و نزار محه‌مد، به‌لگه‌نامه پارتی دیموکراتی کوردستان (بالی مه‌کته‌بی سیاسی و بالی بارزانی) له چه‌ندین به‌لگه‌نامه‌ی میژوویدا 1964-1970، ب2، (سلیمانی، 2003)، ل272-273.
- 143- هاتیه وه‌رگرتن ژ: شازین هئیرش، ریکخواه دیموکراسیی...، ل184.
- 144- (خه‌بات) پوژنامه، ژماره (496)، 21 ئازار 1967.
- 145- هه‌مان ژنده‌ری، ل40-41.
- 146- بۆ دیتنا ده‌قی به‌یاننامی بئیره: شازین هئیرش، ریکخواه دیموکراسیی...، ل137-138.
- 147- (خه‌بات) جریده، العدد (483)، 12 اژار 1968.
- 148- صالح حیدری، "العلاقات الوجدیه والمسألہ الکرديه فی السبعینات 1969-1975، القسم الاول"، (K21) کۆفار، ژماره (17)، (هه‌ولیر، 2013)، ل71-72.
- 149- بۆ دیتنا ده‌قی به‌یاننامی بئیره: شازین هئیرش و نزار محه‌مد، ژنده‌ری به‌ری، ل178-179.
- 150- هاتیه وه‌رگرتن ژ: مسعود البارزانی، البارزانی والحركه التحريره الکرديه پوره ایلول 1961-1975 مع ملحق وپاتقی، ج3، (اربیل، 2002)، ص617.

إحياء عيد نوروز في كردستان- العراق

وموقف الحكومات العراقية منها 1921 - 1970

عيد نوروز هو عيد قديم يحتفل به الشعوب الآرية ومنها الشعب الكوردي، ويعد الكورد هذا العيد جزءاً من تراثهم وله بُعد تاريخي وقومي وديني وجغرافي، ولهذا يُحيونه منذ مئات السنين. واجه الاحتفال بهذا العيد الكثير من العقبات طوال التاريخ، وبذل أعداء الكورد الكثير من الجهود من أجل ابعاد هذا العيد عنهم وعدم الاحتفال به، واستخدموا في سبيل ذلك الكثير من الحجج السياسية والقومية والدينية الواهية. ان اهمية نوروز للكورد تكمن في كونه بداية سنتهم الجديدة، وبداية موسم جديد، كما ويعدونه يوم الحرية والوقوف ضد الظلم والاستبداد. وعلى الرغم من كل العقبات التي وضعتها الحكومات العراقية المتعاقبة لمنع احياء هذا العيد، الا ان الكورد في كردستان العراق ولاسيما في سنوات الثلاثينيات وما بعدها من القرن العشرين، اصفوا روحاً جديدة لهذا العيد وأحيوه بالسر والعلن، ودفع الكورد الكثير من الضحايا وتعرضوا للكثير من الآلام من اجل احياء هذا العيد.

الكلمات الدالة: عيد نوروز، حكومة العراقية، كردستان، ثورة ايلول.

The revival of Nawruz in Kurdistan-Iraq and the stance of Iraqi regimes from 1921 till 1970 against it.

Abstract:

Nawruz is an ancient festival celebrated mostly by nations who share Aryan race roots including the Kurds. This festival is considered part of their culture, and heritage. It has been revived for hundreds of years due to its importance in terms cultural, historical, ethnical, religious, and geographical dimensions. Festival's celebration has faced many obstacles throughout the history. The enemies of the Kurds has exerted tremendous efforts for the sake of distancing the Kurds from Nawruz using many false political, ethnical, and religious pretensions.

This Festival is extremely significant for the Kurds as it marks the beginning of Kurdish New Year, the start of a new season, and fighting for freedom against oppression and tyranny. Despite all the constraints which were put by subsequent Iraqi regimes to prevent the revival of Nawruz, especially in the 1930s and later in the 20th century, nevertheless the Kurds in northern Iraq have shown great resilient spirits and celebrated it in secret and public. For this, they have endured lots pain and sacrifices.

Keyword: Nawruz Holiday, Iraqi Governmet, Kurdistan, Aylul Revolution.